

SKATTEN FRA LUNDBY KRAT

De danske mønter

Kirsten Bendixen

København 1993

SKATTEN FRA LUNDBY KRAT

Et himmerlandsk skattefund fra
Erik Ejegods tid

De danske mønter

The Danish coins from the
Lundby Krat hoard c. 1100

Kirsten Bendixen

København 1993

Denne bog er udgivet af Den kgl. Mønt- og Medaillesamling,
Nationalmuseet, Frederiksholms kanal 12, DK-1220 København K
Til trykningen er modtaget støtte fra Advokat Axel Ernst og frøken
Alfrida Ernst's legat til fremme af dansk Numismatik

COPYRIGHT: Selskabet Den kgl.Mønt- og Medaillesamlings Venner

ISBN: 87-984086-2-3

Bogens grafiske illustrationer er udført af tegneren Henning Ørsnes,
Nationalmuseet.

Sproget i det engelske sammendrag er revideret af Peter Grieve.

Møntklichée: F.Hendriksen Eftf., København

Trykning: Rosendal, Esbjerg

Redaktion og billedtekster m.v.: Jørgen Steen Jensen

Indhold

Forord	5
Lundby Krat fundet. Fundomstændighederne <i>Jan Kock</i>	7
Lundby Krat-skattens danske mønter	9
Møntprægere og møntsteder	13
Beskrivelse af Erik Ejegods jyske mønter i fundet	18
Forskelle og ligheder i typerne	34
Kronologi	40
Vægtanalyse	44
Tidligere kendte fuglemønter	46
Nye løsfund af Oluf Hungers og Erik Ejegods mønter	48
Efterligninger	50
Fuglemøntens to motiver og den historiske baggrund	51
Den historiske situation	54
 The Danish coins from the Lundby Krat hoard	 56
 Mønttavler I-VI. Fundets danske mønter i størrelse 1:1	 63
Forkortelser	74
Summarisk liste over fundets udenlandske mønter	75

FORORD

Den betydningsfulde skat fra Lundby krat (Gunderup sogn, Himmerland, en halv snes km syd for Aalborg) blev fundet med metaldetektor af Laurits Møller i efteråret 1980. Herom beretter museumsinspektør Jan Kock, Aalborg Historiske Museum i et indledningskapitel her i publikationen.

Da fundet ved juletid som danefæ blev overført til Nationalmuseet i København, blev det først underkastet en omhyggelig konservering og stabilisering på Nationalmuseets Bevaringssektion, Metalværksted III, ved Birthe A. Gottlieb og Claus Gottlieb.

Det aftaltes derefter, at den faglige numismatiske behandling skulle foretages af Kirsten Bendixen for de danske mønters vedkommende, mens undertegnede skulle tage sig af de udenlandske (det ikke-numismatiske ædelmetal blev behandlet af Fritze Lindahl). Der blev følgelig foråret 1983 givet Kirsten Bendixen mulighed for at koncentrere sig om de danske mønter, og det er Kirsten Bendixen en særlig glæde at mindes, at Otto Mørkholm i forsommeren 1983 kort før sin død nåede at gennemlæse dette manuskript og godkende stempelanalysen. Det er dette manuskript, som nu bliver udgivet.

Ved den 10. internationale numismatiske kongres i London 1986 blev fundet forelagt ved to foredrag, der siden blev udgivet.* Foredraget om de danske mønter er i let bearbejdet form gengivet også her som engelsk summary.

I det tidlige forår 1986 rejste Laurits Møller sag mod Kulturministeriet, idet han ønskede en betydelig større danefægødtgørelse end Rigsantikvaren havde tildelt ham. Dette blev til en langvarig retssag, som først ved højesteretsdom af 22. januar 1991 har fundet sin afslutning, idet Kulturministeriet /Rigsantikvaren fik medhold.**

Efter at disse juridiske problemer nu er overstået, og Nationalmuseets corpusarbejde over Danmarks middelalderlige skattefund nu også er fremkommet***, er det naturligt at få Kirsten Bendixens manuskript fra 1983 udgivet. Det er besluttet at udgive dette uden ændringer eller ajourføringer,

* A New Danish »Viking Age« hoard from c. 1100. I. Kirsten Bendixen, The Danish Coins from the Lundby Krat hoard; II. Jørgen Steen Jensen, The Norwegian, English and German coins from the Lundby Krat hoard, *Proceedings of the 10th International Congress of Numismatics, London 1986*, Maastricht 1990, s. 365-372, pl. 36-38 og s. 373-377, pl. 39.

** Se referat af Jørgen Steen Jensen i *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 1991, s. 55-57; dommen aftrykt i *Ugeskrift for Retsvæsen. Domssamling* 1991, s. 164-170.

*** *Danmarks middelalderlige skattefund*, I-II, København 1992. Lundby Krat fundet er beskrevet i bind I, s. 262-268, som nr. 36, mens en del af smykkerne også afbildes i indledningen s. 57f. og s. 64-67. Et udvalg af fundet pryder forsiden på første bind af skattefundsværket

således som forfatteren i sin tid færdiggjorde det. Sygdom har hindret Kirsten Bendixens medvirken ved korrekturlæsningen. Møntfotografierne er af Lennart Larsen, det grafiske arbejde af Henning Ørsnes, mens 'Advokat Axel Ernst og frøken Alfrida Ernsts legat til fremme af numismatisk forskning i Danmark' har støttet publikationen.

Tavlerne med møntillustrationer er monteret af cand.mag. Gert Posselt, som også på mange andre måder har medvirket ved publikationen.

Jørgen Steen Jensen

Lundby Krat fundet

I gennem de seneste årtier er det blevet til en spændende hobby for mange at afsøge landskabet med metaldetektor for at finde kulturlevn i form af genstande af jern og metal og da allerhelst ædelmetal i form af smykker og mønter. Mange af de mest ivrige jægere bruger utallige dage på at søge og er så tilfredse med at gøre et enkelt, godt fund.

Hundredvis af enkeltfund er i de seneste år afleveret som Danefæ af gode og forstandige findere. Fundene har været med til at nuancere billedet af vore forfædre århundreder tilbage. De store samlede fund er sjældenheder, og skattefund endnu mere eftertragtede.

Laurits Møller, der er en af Aalborg Historiske Museums trofaste jægere, var i oktober 1980, som så mange gange før, på jagt, og den dag gik turen til Lundby Krat, der er den østligste udløber af de skovklædte Lundby Bakker, der ligger små 10 kilometer sydøst for Aalborg. Laurits Møller vidste nemlig, at der i denne del af skoven havde ligget en sommerpavillon, som omkring århundredskiftet og i begyndelsen af vort århundrede var et yndet udflugtssted. Fra tidligere besøg på stedet vidste han, at der var tabt endda ikke så helt få mønter i og omkring pavillonen. Børn, unge par og ældre, der var blevet usikre til bens under skovturen, har alle mere eller mindre frivilligt givet deres skærv til fænomenet.

Et stykke nord for, hvor pavillonen har ligget, undersøgte Laurits Møller den dag en sydlig skråning af en skarp højderyg, der var bevoxet med store løvtræer. Ind til et træ gav hans detektor signal. Årsagen var som så ofte før nogle mønter, men disse var ikke fra skovpavillonens tid. Laurits Møllers viden om mønter gav ham en fornemmelse af, at det var noget helt særligt. Derfor skrabede han lidt mere i skovbunden og snart fandt han flere genstande og mønter. Heldigvis var finderens fornuftig nok til at stoppe, da han blev klar over fundets karakter. Han dækkede omhyggeligt stedet til og anmeldte straks fundet til politiet – det var lørdag, og museets kontor var lukket. Politiet kontaktede museet, som endnu samme dag besigtigede stedet.*

I de følgende dage undersøgte museet fundstedet. Efter at skovbunden nøje var afsøgt med detektor for fund i overfladen, blev muldlaget omkring fundstedet rømmet af og igen nøje gennemgået med detektor af et par af vore mest rutinerede detektorfolk. Resultatet blev en del flere mønter, få smukke fragmenter af sølvsmykker og nogle sølvbarrer.

For at konstatere hvorledes skatten var gravet ned, og hvad den havde været gemt i, udlagde vi et snit gennem fundets centrum. Desværre var det ikke muligt at påvise spor af en eventuel beholder, pung eller pose; men

størstedelen af fundet lå intakt, koncentreret i en lille klump omkring 75 cm under overfladen. Tilsyneladende var skatten blevet nedlagt i et snævert hul.

Når dele af fundet var kommet op til overfladen og var blevet spredt noget, må hovedårsagen ganske givet være den kraftige dyreaktivitet på stedet, som ved den arkæologiske undersøgelse viste sig i form af muse- og muldvarpegange.

I de efterfølgende dage blev fundstedet af ren interesse minutløst gennemført med detektor af finderens, foruden af et par andre, loyale folk med stor erfaring i at bruge detektor. Resultatet var dog meget ringe, så vi kan idag være sikre på, at fundet er samlet i så komplet stand, som det næsten er muligt. For at undgå anonyme lykkejægere er der nu spredt en større mængde stålhagl ud over fundstedet.

Allerede den første gennemgang af fundet gav en klar fornemmelse af, at det var noget særligt. De omkring 100 danske mønter i fundet var altovervejende slået undet Erik Ejegod. Heraf var igen de fleste helt tydeligt næsten, hvis ikke helt, ucirkulerede mønter slået i Randers og Aalborg. Når dertil kommer, at en væsentlig del af fundets mange norske mønter er slået under Magnus Barfod (1093-1103) og fundets tyske og engelske mønter også må placeres i slutningen af 1000-tallet, er der nok ikke megen tvivl om, at skatten må være nedlagt omkring år 1100 eller i de nærmeste år derefter. Det var urolige år i Danmarkshistorien, hvor navnet på den regerende konge skiftede hurtigt.

Ud over mønterne indeholdt fundet lidt brudt guld og en del brudsølv, alt ituhuggede smykker, hvor man ikke havde taget det mindste hensyn til andet end metalværdien, selv om det set med nutidens øjne ville have været god grund hertil. Der var fragmenter af smykker med indlagt filigran og sort niello, dele af brakteater og fibulaer, foruden et endebeslag udformet som et dragehoved.

I skattefundene fra tiden omkring 1100 er der ellers ikke meget brudmetal, idet det regulære møntvæsen har gjort anvendelsen heraf overflødig; men her er det altså tilstede i væsentlige mængder, og det kan nu dels fortælle noget om, hvilke vægtenheder der var gængse, og stilhistorisk fortæller de nu ituhuggede smykker, at der var en relativt stor geografisk og tidsmæssig spredning.

Endelig indeholdt fundet mere end 30 små sølvbarrer.

Denne usædvanlige sammensætning af en kapital, en skat, synes ikke rigtigt at kunne fortælle noget om ejeren andet end, at vedkommende har været formuende og åbenbart været i en så betrængt situation, at det var nødvendigt at skjule formuen ved at nedgrave den på et sted, der for os idag synes at være relativt afsides, og at ligge på god afstand af større bebyggelser og vejssystemer.

Jan Kock

Lundby Krat-skattens danske mønter

Den danske del af skatten udgør 118 mønter, regnet så også brudstykker tæller som en mønt. Der er flest hele mønter (77), et par stykker er lettere defekte, nogle er halve, overklippede og endelig er der større og mindre brudstykker¹.

Fem af mønterne kan bestemmes som slæde for *Oluf Hunger* (1086-1095) i Lund, de er alle af Haubergs type 4, der på forsiden har kongens kronede brystbillede, på bagsiden to kronede brystbilleder². Ingen af disse mønter er hele. Den nyeste registrering af Oluf Hungers og Erik Ejegods mønter er Georg Galsters artikel i 1968 om møntfundet fra Lund 1915³. Her omtales desuden alle andre indtil da kendte eksemplarer af disse to kongers mønttyper. Det vil derfor være naturligt at bestemme Lundby Krat-mønterne efter de gennemgæede mønter, hvor det er muligt.

Nr. 1, der er brækket over og udgør godt 1/2 mønt og *nr. 2* der er en halv overklippet, supplerer hinanden ganske godt. De ligner meget hinanden både med hensyn til tegning af personerne og omskrifterne, men er dog ikke stempelens. Omskrifterne på forsiderne giver tilsammen en hel omskrift:

+ O L A til venstre for kongen
F R E X til højre⁴

På bagsiderne kan på den overklippede mønt til venstre i randen ses et kraftigt begyndelseskors og anes, at der derefter kommer et bogstav. Går man herfra videre op langs den overbrækkede mønt (nr. 1) ses ganske lidt af begyndelseskors, derefter følger et meget utydeligt bogstav som måske kan læses som P, derefter følger et tydeligt A. En fortsættelse af læsningen på de to mønters højre side er ikke mulig. Dels mangler, netop hvor indskriften skal fortsætte, en trekant af den overbrækkede mønt, dels er resten af bogstaverne næsten helt udviskede på den overklippede, her anes dog et L. P A L tyder på, at de to møntbrudstykker kunne være fra mønter med indskriften P A L L I svarende til *Lund 1915*-typen nr. 3. Forsiden på dette stykke skal dog have D efter Rex og det kan ikke konstateres, men her kan være tale om varianter⁵.

¹ En møntliste over samtlige danske mønter findes s. 28-35. Under arbejdet med finbestemmelserne er det lykkedes at finde samhørende dele af mønter blandt brudstykkerne, der er blevet klistret sammen.

² P. Hauberg, *Myntforhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146*, Kbhvn. 1900.

³ Georg Galster, Møntfundet i Lund 1915, *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1968, s. 33-77 (forkortet som *Galster 1968*).

⁴ I teksten er alle møntomskrifter normaliserede med almindelige bostaver. Der er en liste med tegnede omskrifter på fuglemønter s. 37.

⁵ *Galster 1968*, s. 35.

Mønt nr. 3 kan med sikkerhed bestemmes.

Den svarer nemlig meget nøje til *Lund 1915* nr. 10. Af omskriften på bagsiden er på denne halve mønt bevaret R E X D på bagsiden: B I R N L⁶.

Af *mønt nr. 4* er der ikke bevaret mere end c. 1/4, på forsiden ses kongehovedet med en meget stor, trekantet krone, nogenlunde komplet. Til venstre for kongen står O L. Typen forekom i Lund-fundet, og har nr. 20. Her fortsætter omskriften til højre for hovedet: A F. En mønt med nøjagtig denne forside er kendt fra gammel tid. Den er aftegnet hos Læssøe, og Hauberg har taget et staniolastryk⁷. Mønten befinder sig i Stockholm^{7A}. Lundby Krat-stykkets forside er slået med samme stempel som denne. Bagsiden er derimod en anden. På det lille bevarede stykke ses svagt I-agtige bogstaver, men tyding er ikke mulig. Såvidt det kan ses af sammenligning mellem den lille bevarede del af Lundby Krat-stykket og foto af Lund-fundets mønt er bagsiden den samme som Lund nr. 20, der har en forvirret omskrift.

Den sidste af Oluf Hunger-mønterne *nr. 5* er kun en lillebitte stump af en mønt men der kan ikke være tvivl om bestemmelsen, for den passer præcis med Haubergs tegning af hans type 4 med bagsideindskriften LVI. Det lidet, der ses af kongen på forsiden, kan ikke bestemmes nøjere.

Fra Lundemøntstedet kommer også fire mønter præget for *Erik Ejegod* (1095-1103), et exemplar af Hbg. 1 *mønt nr. 6* og tre af Hbg. 2. Hbg. 1 har på forsiden kongen i profil mod højre med korsstav, på bagsiden to kronede brystbilleder. En mønt af type 1 var slet ikke i den kongelige samling før 1928, så sjældent er den. Man kendte fra gammel tid et stykke i Stockholm. Den er gengivet i tegning af Læssøe i hans håndexemplar af Ramus og Devegge over for tavle XVIII. Samme stykke findes i staniolastryk i Haubergs studiemateriale, hvor det er registreret som Stockholm 228. Omskrifterne er:

+ ERIC DANVM PAX⁸
+ ASTER I LVDIII

(Et stykke magen til findes i LEB, nr. 2050⁹). En variant med bagside

⁶ Som ovenfor, s.36.

⁷ Som ovenfor, s.36. I Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet, befinder der sig et håndeksemplar af tavlebindet til Ramus' og Devegges møntværk (arbejdet indstillet 1832, udgivet i den forefundne stand Kbhvn. 1867), som er rigt illustreret med mønttegninger fra Ludvig Læssøe's hånd. Ligeledes haves P.Haubergs studiekartotek med staniolastryk af mønter. Foruden Møntsamlingens stykker er her medtaget en del fra Kungliga Myntkabinettet, Stockholm, og privatejede.

^{7A} Kungliga Myntkabinettet. Registreringsnummer 223.

⁸ Om ordet PAX i omskriften, se *Galster 1968*, s.44.

⁹ *L.E.Bruuns Mønt- og Medaillesamling*, Kbhvn. 1928.

omskrift + A S E T R I L V D N E N (uden proveniens) i staniolaftrykssamlingen er brugt som forlæg for tegningen i Haubergs bog.

I Lundemønt-fundet 1915 var der ikke mindre end seks stykker Hbg. 1 med nye møntmestre: Bjørn og Easmun. Af dem er de fire i Stockholm, to i Lund¹⁰. Det første dansk-fundne stykke af typen kom i Store Frigaard-skatten i 1928. Det er stempelens med Lunde-fundets nr. 26¹¹. *Mønt nr. 6* i Lundby Krat-skatten har omskrifterne:

+ E R I C R E X D A N
+ B I O R N I I L V D E N I I

Nøjagtig samme omskrifter kendes fra Lunde-fundet, registreret af Galster som nr. 24¹². De to stykker af Hbg. 1, der nu befinder sig i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling bringer således ikke noget nyt med hensyn til stempelvarianter, men er såre vigtige for studier over perioden.

Der er tre eksemplarer af Erik Ejegod Hbg. 2 af den fra Oluf Hunger overtagne type: kongeligt brystbillede en face på forsiden og to kronede brystbilleder på bagsiden. De er meget forskellige. Det ene stykke *nr. 7* har samme forside som en mønt, der i 1868 er tilgået Møntsamlingen ved bytte med Herbst (BP 690)¹³. Lundby Krat-mønten er dobbeltpræget i hovedets højre side, men omskriften er så tydelig, at stempelidentitet kan konstateres:

+ E R I D R E X D A N I I

Bagsiden ligner en del Herbst-stykket, men her er ikke identitet, omskriften på nr. 7 er:

+ B I O R N I I L V L D

Nr. 8 er en ny variant af Hbg. 2 med et højt og smalt kongebillede uden attributter og en meget sirligt og elegant tegnet bagside, hvor de to personers kroner og pendilier danner et sindrigt mønster. Omskrifterne er ikke fuldt læselige, men mønten er tydeligvis slået af Bjørn i Lund:

+ E R I (D) R E X D A N
+ B I L V I

¹⁰ Galster 1968, s.36 og s.40 samt figur 5.

¹¹ G.Galster, Møntfundet fra Store Frigaard, *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1929, s.283-315.(Forkortet Galster 1929). (Store Frigaard fundet blev senere i nybearbejdet form udgivet af G.Galster som fund 48 i *Vikingetids møntfund fra Bornholm, Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1977-1978, s.135-169).

¹² Galster 1968, s. 36.

¹³ Kgl. Mønt- og Medaillesamlings Bytteprotokol nr. 690 og Galster 1968, fig. 10 nr. 2.

Af det tredje stykke af Hbg. 2 *mønt nr. 9* er kun godt halvdelen bevaret. Så vidt det kan ses ved sammenligning med foto er forsiden stempelens med et exemplar i Stockholm uden proveniens¹⁴. Her er indskriften:

+ E R I C R E X D A N

Heraf kan på Lundby Krat-stykket kun tydes:

+ E A N

Bagsiden synes ikke at være kendt helt magen til. Af omskriften kan læses N I · I L, hvilket er nok til at konstatere, at også denne variant er Bjørns værk.

I Møntsamlingen findes af Hg. 2 foruden det under nr. 7 omtalte stykke to meget afvigende, tilbyttede stykker (BP 690 og 565 – Herbst) og et exemplar fra Store Frigaard. De er beskrevet og afbildede i Galsters Lundefunds-artikel ligesom de, der beror i Stockholmsamlingen.

Resten af de danske mønter *nr. 10-118* er af samme hovedtype Erik Ejegod Hbg. nr. 7, Randers. Her er så mange varianter og så meget nyt at udlede, at de kræver en beskrivelse stempel for stempel, og en oversigt over stempelkoblinger og rækkefølge m.m. I Den kgl. Mønt- og Medaillesamling fandtes før Lundby Krat-skatten kun 2 mønter med prægested Randers og møntpræger SUNA, ingen med Baldvine, som Hauberg dog kendte fra Stockholm. Mønter af typen med navnene Godvine og Edger er hidtil ukendte, og det er også første gang, vi får beviser i hænde for, at typen er præget i Aalborg. Hovedbeskrivelsen af *forsidetypen* ser således ud:

Modvendt brystbillede, højre hånd åben og hævet, i venstre, der er lille og i møntens underkant, holdes et scepter. Personen har pagehår og er ukronet. Dragten har borter.

Detaller er udført forskelligt for de forskellige møntprægere og varierer fra undertype til undertype hos samme møntpræger.

Bagsidestemplerne følger også en hovedtype:

Stående fugl med hovedet mod venstre (undtagen Edgers, der er mod højre). Fuglen har krumt næb og kraftige kløer. Benene er fjedrede på det øverste stykke, halen lang og kraftig, vingerne løftede. Detallerne er forskellige som for forsidernes vedkommende bl.a. bitegnene og disses placering.

Indenfor de enkelte grupper, der har kunnet opstilles, har omhyggelige undersøgelser vist, at de mønter, der umiddelbart minder om hinanden også virkelig er stempelens selvom f.eks. forskelligt slid på stempel eller blanket kan sløre dette faktum lidt.

En opdeling af mønterne efter møntprægernavne er den fremgangsmåde, der naturligt melder sig.

¹⁴ Galster 1968, fig. 6 nr. 4.

Møntprægere og møntsteder

Medens der er en lang række stempler af Baldvines, der er uden bynavn, er der ingen af mønterne 10-118, der mangler navnet på den, der prægede dem eller lod dem præge. Møntpræger kan måske være den rette betegnelse for den mand, der med sit navn tog ansvar for en del af udmøntningen. Over møntprægerne og med det fulde ansvar må man tænke sig møntmesteren, men forholdene er uklare, da tilstrækkeligt kildemateriale mangler¹⁵.

På de her omhandlede mønter af Hbg. 7-typen, fuglemønten, finder vi fire navne: Baldvine, Edger, Godvine og Suna. Har nu disse mænd selv graveret stemplerne, der bærer deres navne og som frembyder både ligheder og forskelle, eller har der været særlige stempelskærere til dette arbejde, der har haft tegninger eller modeller til forlæg. Georg Galster foreslår i forbindelse med Bjerregravskattens mange ensartede, tronende kongefigurer, at møntstemplerne alle er skåret i samme værksted og sendt derfra til andre byer, som så kun stod for prægningen (og kan man tilføje, også for fabrikationen af møntblanketterne)¹⁶. Et sådant system kender man fra England. Galster foreslår Viborg som fabrikationssted for stemplerne, men ud fra Lundby Krat materialet vil det nok falde rimeligere at regne med Ålborg som hovedmøntsted for de norrøne-jyske møntsteder under Erik Ejegod.

Ålborg nævnes første gang på mønter under Hardeknud og må således have været i det mindste en kongelig borg på dette tidspunkt (første halvdel af 1000-tallet). Adam af Bremen omtaler den o. 1070 som en søfartsby med forbindelser til Norge. På Hardeknuds mønt (Hbg. 39) finder vi bynavnet gengivet som A L A B V eller A L E B V. Møntprægeren hedder A L F R I C.

Fra Magnus den gode, Svend Estridsøn og Harald Hen har vi ikke mønter med Ålborgs navn, under Knud den hellige fungerer byen imidlertid igen som møntsted. Hans jyske mønttype med den tronende konge (Hbg. 12 og 13) har blandt bynavne A L E B V R (H) og tre møntprægernavne: Godvine, Orm (Worm) og Sebjørn.

Vi kender ikke Ålborgmønter fra Oluf Hunger, men en mønt i Store Frigaardfundet af type som Knud den hellige tronende (Hbg. 13) bærer Erik Ejegods navn og er slået af Edger i A L E B V R. Møntens bagside er en nøje kopi af Wilhelm I af Englands type VI, der prægedes 1077-80¹⁷.

¹⁵ Om disse problemer se *Galster 1929*, s. 293 og P. Hauberg, *anf.værk*, s. 80 flg.

¹⁶ Georg Galster, *Knud den Helliges jyske Mønter, Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1934, s. 129-136, specielt s. 134. (Forkortet *Galster 1934*).

¹⁷ *Galster 1929*. Mønten har nr. 57, side 302, afbildet fig. 4. Galster omtaler mærkeligt nok ikke, at bagsidens motiv er kopi af en engelsk mønt. Om denne, se G.C.Brooke, *A Catalogue of English Coins in the British Museum. The Norman Kings*, London 1916. William I, type VI, plate xiv-xvi. Denne mønttypes nyeste datering 1077-1080. Se J.J.North, *English Hammered Coinage*, 2.udg. London 1980, s.153 nr. 846. Dateringen stammer fra Michael Dolley, *The Norman Conquest and the English Coinage*, London 1966, s.22.

I Lundby Krat-fundet genfinder vi både Godvines og Edgers navne på fuglemønterne. På Godvines mønt er bynavnet ganske vist helt forvansket, her står blot II I, men mønten har i det hele taget et noget sjusket præg. Møntprægernavnet sandsynliggør i høj grad henførelsen til Ålborg.

På Edgers fuglemønt står der let fejlskrevet A I E i stedet for A L E (B V R). Der kan ikke være grund til at tvivle på, at det er samme person, som slog Eriks første Ålborgtype.

Navnet Baldvine var af Hauberg kun kendt fra en mønt i Myntkabinetet i Stockholm; der fandtes, indtil Lundby Krat-mønterne kom for dagen, ingen i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. Størstedelen af mønterne med Baldvines navn har intet bynavn (48 stk.), men på en finder vi A L E B og på to A L E. Der kan ikke være ringeste tvivl om, at vi her har mønter fra Ålborg, og at det er der, Baldvine hører hjemme og ikke i Randers.

Randersmønterne er der imidlertid også i rigt mål. Hauberg kendte kun tre stykker med omskriften S V N A R A N D R O S; det ene var fra Thomsens samling indgået til Møntsamlingen, det andet tilbyttet fra Stockholm (BP 587), det tredie, fra Thomasarfe-fundet i Stockholmsamlingen¹⁸. Nu er dertil kommet 48 stykker fra Lundby Krat.

Knud den Hellige lod også præge en del mønter af typen Hbg. 12-13 for Randers. Som møntprægere møder vi her Adser, Cetil og Suna¹⁹. Sidstnævnte præger altså igen under Erik Ejegod og er så vidt vi kan se alene om at præge for Randers, idet det vel nu er mest nærliggende at tænke sig, at ikke blot Baldvines mønter med A L E B, men også dem uden navn er præget for Ålborg og ikke, som Hauberg foreslog, for Randers, hvad der var naturligt ud fra det materiale, han kendte. At der har været nær kontakt mellem Ålborg og Randers ses imidlertid tydeligt af det faktum, at Suna overtager et af Baldvines forsidestempler (VIII BUB) og bruger det sammen med en Randersbagside (Suna II/A), (se s. 27). Med den store møntproduktion vi af Bjerregrav- og Jegstrup-fundene kan konstatere for Knud den Helliges vedkommende i Viborg, kan det undre, at Erik Ejegods fugletype ikke forekommer i Lundby Krat med V I B E R G A, men det er ikke tilfældet.

Til prægningen af Lundby Krat-fuglemønterne er anvendt en række stempler kombinerede på flere måder, som det vil fremgå af de følgende oversigter og beskrivelser.

¹⁸ Se nærmere om disse mønter i afsnittet: Tidligere kendte fuglemønter, s. 46.

¹⁹ Se *Galster 1934*; *Galster 1968*, s.51 mangler Suna, Randers.

Antal stempler til fugletypen nr. 10-118

møntpræger	møntsted	forside	bagside
Baldvine	Ålborg	1	2
Baldvine	uden by	7	6
Edger	Ålborg	1	1
Godvine	Ålborg	1	1
Suna	Randers	3	2
ialt i Lundby Krat-skatten:		13(12)	12

Skema over antal stempler til fugletypen, mønt nr. 10-118.

Et af stemplerne er som nævnt brugt af to møntprægere, idet Baldvines forsidestempel BUB VII er identisk med Sunas forsidestempel SR II, se s. 26. Med de 24 stempler er der præget 109 mønter. Der kan ikke af dette materiale udledes noget overbevisende om en ofte omtalt praksis, at stemplerne skulle fremstilles fra begyndelsen i sæt med et understempel og 2 overstempler. Kun Baldvine Ålborg kan se ud til at udgøre et sådant sæt. Stemplerne kombineres, som det vil ses af følgende oversigt, mere frit på ikke mindre end 22 måder.

De 109 mønter fordeler sig således:

Baldvine	Ålborg	3
Baldvine	uden bynavn	48
Edger	Ålborg	7
Godvine	Ålborg	3
Suna	Randers	48

Oversigt over de 22 kombinationsgrupper hvortil de 12 + 12 stempler er anvendt

kombinationsgruppe	møntpræger	møntsted	bagside
a) BÅ I/A	Baldvine	Ålborg	10
b) BÅ I/B	–	–	11-12
c) BUB I/A	–	uden by	13-14
d) BUB II/A	–	–	15
e) BUB II/B	–	–	16-22
f) BUB II/C	–	–	23
g) BUB II/D	–	–	24
h) BUB III/B	–	–	25-31
i) BUB IV/B	–	–	32-35
j) BUB V/B	–	–	36
k) BUB V/C	–	–	37-39
l) BUB VI/C	–	–	40-42
m) BUB VI/D	–	–	43-44
n) BUB VII/C	–	–	45-46
o) BUB VII/E	–	–	47-53
p) BUB VII/F	–	–	54-60
q) EÅ I/A	Edger	Ålborg	61-67
r) GÅ I/A	Godvine	Ålborg	68-70
s) SR I/A	Suna	Randers	71-91
t) SR II/A	–	–	92-113
u) SR III/A	–	–	114
v) SR III/B	–	–	115-118

Fig.1. Oversigtsskema over de 22 kombinationsgrupper, hvor de 12 forside- og 12 bagsidestempler er anvendt. Forkortelserne BÅ og BUB angiver Baldvine, Aalborg og Baldvine uden bynavn, mens EÅ, GÅ og SR betyder henholdsvis Edger Aalborg, Godvine, Aalborg og Suna, Randers. Forsidestemplerne er angivet med romertal, bagsidestemplerne med store bogstaver.

Stempelbetegnelsen romertal for forside og stort bogstav for bagsiden begynder, som det kan ses af oversigten, forfra for hver hovedgruppe. Fejltagelser skulle være udelukket, fordi hver stempelkombination har sin egen gruppebetegnelse med lille bogstav.

En mønts identitet er bygget således op:

løbenummer	10
kombinationsgruppe	a
møntpræger	B
bynavn	Å
forsidestempel	I
bagsidestempel	A
vægt	0.57
stempelstilling	↑ ↓

mønten betegnes således: a) BÅ I/A

BÅ	=	Baldvine, Ålborg
BUB	=	Baldvine uden bynavn
EÅ	=	Edger, Ålborg
GÅ	=	Godvine, Ålborg
SR	=	Suna, Randers

Mønternes *løbenumre* er tildelt dem efter vægt, således at de tungeste og hele mønter registreres først, herefter følger let defekte, halve overlappede og sidst brudstykker. Mønter med samme stempelbetegnelse f.eks. h) BUB III/B (numrene 25-31) er alle stempelens for begge siders vedkommende. Omskrifterne er følgelig helt ens og gengives i beskrivelserne og i møntlisten (s. 28-35) efter fuldt læselige eksemplarer i gruppen. Der kan ikke være tale om varianter, kun om ulæselige bogstaver eller manglende, fordi mønten er defekt. Bogstaverne i omskriftgengivelserne er som nævnt normaliserede i teksten, men en liste over de tegnede omskrifter med de specielle bogstaver, der er benyttet kan findes s. 37.

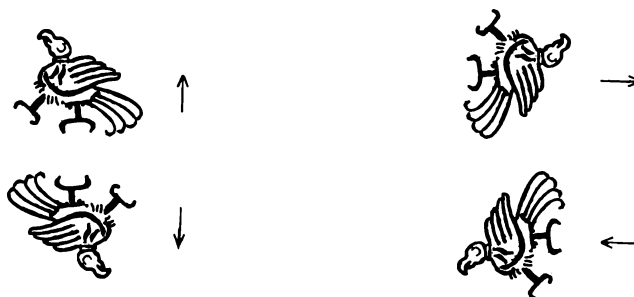

Fig.2. Stempelstilling, regnet efter fuglens ryg

Stempelstilling:

Der forekommer i realiteten kun fire stempelstillinger. Eventuelle afvigelser kan på grund af det komplicerede fuglemønster faktisk ikke registreres. Stempelbetegnelsen ↑ er regnet efter fuglens ryg, se fig. 2, s. 17.

Prøvemærker:

Ingen af Lundby Krat-skattens danske mønter har lidt nogen form for overlast ved at blive sammenbukkede eller stukket med knivspids for at prøve sølvets lødighed²⁰.

Beskrivelse af mønterne 10-118

De 22 kombinationer af fuglemønten, der er repræsenteret i Lundby Krat-skatten, og som er sammensat af 12 forskellige forsider og 12 forskellige bagsider vil i det følgende blive detaljeret beskrevet. Alle mønter er afbildet på plancher bagest i bogen. Et forsøg på at arrangere stemplerne i en kronologisk rækkefølge se s. 41, fig. 10.

1) *Baldvine, Ålborg*

a) BÅ I/A

mønt nr. 10

Forside I: modvendt brystbillede, højre hånd løftet og åben, i venstre, der er lille og i møntens underkant, holdes et liljescepter. Pagehåret er ret kort og tæt til hovedet, bøjer ind ved ørerne. Afgrænset foroven af en bue bestående af ganske små buer. Dragstens borter går rundt om halsen og ned midt for.

Omskrift: + E I R I C R E X

Bagsiden A: stående fugl mod venstre med krumt næb, i kløerne en kugle. Over fuglen to seksoddede stjerner. Til højre for fuglens ben en lille firkløverfigur.

Omskrift: (der begynder ved fuglens næb)

+ B A L D V V I N E • A L E B

Kun eet stykke med disse to stempler, men 11 og 12 har stempelens forside med 10.

²⁰ Brita Malmer, Importen av tyska och engelska mynt till Sverige under vikingatiden, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1981, s. 24-27; Erik Sperber, Hacken på vikingatida mynt. Några mätningar och iakttagelser, *Vikingatidsstudier*, nr. 1, Stockholm 1982. Modsat Lundby Krat har mange af Store Frigaardskattens mønter probérmærker, se *Galster* 1929, s. 284.

2) *Baldvine Ålborg*

b) BÅ I/B

mønt nr. 11-12

Forside I: stempelens med nr. 10

Bagside B: stående fugl mod venstre, næbbet kun lidt krumt, i klørne en kugle. Over fuglen 2 otteoddede stjerner. Til højre for fuglens ben en lille firkløverfigur.

Omskrift: (der begynder med fuglens hoved)

+ B A L D V V I N E A L E

Gruppen består af 2 stempelens, hele mønter.

3) *Baldvine uden bynavn (men :I)*

c) BUB I/A

mønt nr. 13-14

Forside I. modvendt brystbillede, højre hånd løftet og åben, i venstre, der er ved møntens underkant, holdes et liljescepter. Pagehåret har kraftig midterskilning og bøjer ind ved ørerne. Dragten har borter langs halsen og ned midt for.

Omskrift: + E I R I C R E

Bagside A: stående fugl mod venstre, krumt næb og klør uden kugler. Over fuglens ryg to seksoddede stjerner.

Omskrift: (der begynder udfor fuglens klo ved venstre rand):

+ B A L D V I N E :I. Slutningen :I antyder et bynavn som ikke har fundet plads i omskriften, jfr. Erik Ejegod, Hbg. 1, 2, 3, 4, 5 (I LV, I RO, I RI).

4) *Baldvine uden bynavn (men :I)*

d) BUB II/A

mønt nr. 15

Forside II: Modvendt brystbillede med højre hånd løftet og åben. I venstre

hånd som anes ved møntens underkant holdes et liljescepter. Pagehåret er skilt på midten og afsluttes på begge sider af kraftige, vandretliggende halvmåner. Næsen en kraftig trekant. Dragstens borte er langs halsen og ned midt for.

Omskrift: + E I R I C R E X

Bagside A: med :I se kombinationsgruppe c) BUB I/A. Der findes kun ét, defekt stykke med denne kombination (c. 1/2 mønt).

Type II er også kombineret med bagsiderne B, C, D (hyppigst med B).

5) *Baldvine uden bynavn*

e) BUB II/B

mønt nr. 16-22

Forside II: se beskrivelsen kombinationsgruppe d) BUB II/A

Bagside B: stående fugl mod venstre, krumt næb, kraftige kløer. Over fuglen en syvoddet og en otteoddet stjerne. (NB. på nr. 16 ses kun een på grund af bule i møntblanketten).

Omskrift: (der begynder udfor kloen i møntens venstre side)

+ B A L D V I N

E (efter fuglens hale og under kloen)

Syv stempelens mønter, de seks hele, nr. 7 godt 1/2 mønt (knækket over). B er også kombineret med III, IV, V.

6) *Baldvine uden bynavn*

f) BUB II/C

mønt nr. 23

Forside II: se beskrivelsen kombinationsgruppe d) BUB II/A

Bagside C: stående fugl mod venstre, krumt næb, kløerne omslutter en kugle. Over fuglens ryg to stjerner (syvoddede).

Omskrift: (begynder forneden til højre)

+ B A L D V I N E.

Der findes kun et defekt stykke (knap 1/2 mønt) med denne kombination.

C er også kombineret med V, VI, VII

7) *Baldvine uden bynavn*

g) BUB II/D

mønt nr. 24

Forside II: se beskrivelsen kombinationsgruppe d) BUB II/A

Bagside D: stående fugl mod venstre, krumt næb, kløerne omslutter kugle. Over ryggen (så de rører fuglen og omskriften) to seksoddede stjerner.

Omskrift: (der begynder nederst på mønten)

+BA LDVI NE

Denne kombination kun 1/2 overklippet mønt. D er også forbundet med VI.

8) *Baldvine uden bynavn*

h) BUB III/B

mønt nr. 25-31

Forside III: modvendt brystbillede højre hånd, der er meget stor og åben, hævet. Pagehåret har skilning og bøjer ind ved ørerne, »velfriseret«. I venstre hånd liljescepter. Dragstens borter er langs halsen og midt for.

Omskrift: + E I R I C R E

Bagside B: se kombinationsgruppe e) BUB II/B

Af kombination III/B haves 6 hele mønter og c. 1/4 (klippet og brækket). III er kun kombineret med B.

9) *Baldvine uden bynavn*

i) BUB IV/B

mønt nr. 32-35

Forside IV: modvendt brystbillede med højre hånd løftet og åben. I venstre hånd forneden ved møntens underkant holdes et liljescepter. Pagehåret stritter i vejret fra issen, men er bøjet ind ved ørerne. Dragstens borter er langs halsen og ned midt for.

Omskrift: + E I R I C R E X

Bagside B: se beskrivelse kombinationsgruppe e) BUB II/B
Af kombinationen IV/B findes 4 hele mønter. IV er kun forbundet med bagside B.

10) *Baldvine uden bynavn*

j) BUB V/B

mønt nr. 36

Forside V: modvendt brystbillede, højre hånd hævet og åben, i venstre ved møntens underkant holdes et liljescepter. Pagehåret stritter op fra issen, afsluttes ved ørerne med kraftig halvmåne. Munden åben, næse og øjne små. Dragstens borter langs halsen og ned midt for.

Omskrift: + E I R I C R E

Bagsiden B: se kombinationsgruppe e) BUB II/B
Af kombinationen V/B findes kun en hel mønt. V kombineres også med C.

11) *Baldvine uden bynavn*

k) BUB V/C

mønt nr. 37-39

Forside V: se kombinationsgruppen j) BUB V/B

Bagside C: se kombinationsgruppe f) BUB II/C

Bemærk at med C begynder kuglerne i fuglens kløer. Af kombinationen V/C findes tre hele mønter.

12) *Baldvine uden bynavn*

l) BUB VI/C

mønt nr. 40-42

Forside VI: modvendt brystbillede, højre hånd løftet og åben, i venstre ved møntens underkant holdes et liljescepter. Pagehåret ligger tæt til hovedet og afsluttes af en fin stiplet bue over issen. Dragten borter er langs halsen og ned midt for. Stempelspring på nr. 40, se beskrivelsen af 43 og 44.

Omskrift: + E I R I C R E

VI ligner meget Ålborgforsiden i sin sirlige udførelse.

Bagside C: se beskrivelsen under kombinationsgruppe f) BUB II/C.
Af kombinationen VI/C er der tre hele mønter.

13) *Baldvine uden bynavn*

m) BUB VI/D

mønt nr. 43-44

Forside VI: (se kombinationsgruppe l) BUB VI/C

Der kan konstateres stempelspring gående fra personens højre skulder gennem hovedet endende i omskriften. Findes ligeledes på mønt nr. 40, (l) BUB VI/C), der derfor må anses for at være præget sent med stempel VI, medens 42 er uden stempelspring.

Bagside D: (se beskrivelsen under kombinationsgruppe g) BUB II/D).

Af kombinationen VI/D findes en hel mønt og en halv overklippet.

14) *Baldvine uden bynavn*

n) BUB VII/C

mønt nr. 45-46

Forside VII: modvendt brystbillede, højre hånd hævet og åben, i venstre, der er i møntens underkant holdes et liljescepter. Pagehåret bøjer ind ved ørerne, over issen ses en tynd, stiplet bue som afgrænsning. Dragten har bort om halsen og ned midt for.

Omskrift: + E I R I C R E X

Dette forsidestempel er identisk med stempel II hos Suna, Randers. Slid viser, at stemplet først har været brugt af Baldvine. Det kombineres af ham med C, E og F.

Bagside C: (beskrivelse se kombinationsgruppe f) BUB II/C).

Af kombinationen VII/C findes 2 hele mønter, nr. 46 er dog næsten gennemklippet til 2 halve.

15) *Baldvine uden bynavn*

o) BUB VII/ E

mønt nr. 47-53

Forside VII: (se kombinationsgruppe n) BUB VII/C)

Bagside E: stående fugl mod venstre, krumt næb, kløerne omslutter kugle, over fuglen to syvoddede stjerner.

Omskrift: (korset midt for fuglens bryst)

+ B A L D V V I N E

Af denne kombination er der fem hele, en lidt defekt og 1/2, overklippet mønt.

16) *Baldvine uden bynavn*

p) BUB VII/F

mønt nr. 54-60

Forside VII: (se kombinationsgruppe n) BUB VII/C).

Bagside F: stående fugl mod venstre, krumt næb, kløerne omslutter kugler, over fuglen to syvoddede stjerner.

Omskrift: (begynder midt i møntens underkant)

+ B A L D V V I N E

Af denne kombinationsgruppe VII/F er der 3 hele, en let defekt, 2 halve overklippede og 1/4 to gange klippet mønt.

17) *Edger Ålborg*

q) EÅ I/A

mønt nr. 61-67

Forside I: modvendt brystbillede, højre hånd hævet, den er meget sjuksket tegnet. I venstre hånd i møntens rand holdes et scepter tegnet af fire korsstillede kugler. Håret er angivet med få grove streger og stritter ud til begge sider. Næsen smal og skarp. Dragtens borter ligger over skuldrene og ned midt for.

Omskrift: + E R I C R E X

Bagside A: stående fugl mod højre. Vingerne er strakt lige opad, næbbet er krumt. Der er fire kløer på den ene, 3 på den anden fod. Ingen bitegn.

Omskrift: (begynder over halefjerene)

+ E D G R A I E

Gruppen omfatter syv hele mønter (en klistret). På forsiderne af alle de syv kendte stykker er der en stempelfejl ved munden. På alle bagsider er der nogle meget tynde linier, som må stamme fra små brist eller ridser i stemplet.

18) *Godvine Ålborg*

r) GÅ I/A

mønt nr. 68-70

Forside I: modvendt brystbillede, højre hånd hævet, blot tegnet af nogle streger. I venstre hånd i møntens rand holdes et scepter tegnet af 3 + 1 kugle. Håret er angivet med få grove streger, stritter op fra issen og ud til siderne, længst ned på venstre side. Dragtens borter ligger over skuldrene og ned midt for.

Omskrift: + E I R I C R E X

Bagside A: stående fugl mod venstre, næbbet utydeligt, to kløer på hver fod. Ingen bitegn.

Omskrift: (begynder under halefjerene)

+ G O D V I N E I I I

De tre I må opfattes som fejlskrevet begyndelse til bynavnet. Gruppen omfatter 2 hele og 1/2 overklippede mønt.

19) *Suna Randros*

s) SR I/ A

mønt nr. 71-91

Forside I: modvendt brystbillede, højre hånd hævet og åben, i venstre, der er helt nede i møntens rand holdes et liljescepter. Pagehåret stritter op på issen uden afslutning, ved ørerne vandret liggende, halvmåneformet afgrænsning. Dragten har bort rundt om halsen og ned midt for.

Omskrift: + E I R I E R E X

Fra halskanten og skråt op langs ansigtet, parallelt med sceptret er der en fin linie, der må være fremkommet, fordi stemplet har haft en ridse, en endnu finere ridse går fra hårkant til skulder. Disse stempelfejl findes på alle eksemplarerne.

Bagsiden A: stående fugl mod venstre, den har krumt næb og rovfuglekløer. Under næbbet fire kugler, under fødderne en stjerne med seks spidser.

Omskrift: (begynder ud for halefjerene)

S V N A : R A N D R O S +

Bag fuglens nakke er en lille plet på nogle stykker kraftigere end på andre. Den må opfattes som en stempelfejl, der vokser med brugen af stemplet. Gruppen omfatter 11 hele stykker (en klistret), 4 lettere defekte, 2 halve overklippede og 4 brudstykker, hver repræsenterende en mønt.

20) *Suna Randros*

t) SR II/A

mønt nr. 92-113

Forside II: modvendt brystbillede, højre hånd hævet og åben, i venstre, der er helt nede i møntens rand, holdes et liljescepter. Pagehåret bøjer ind ved ørerne, foroven ses en tynd, stippet bue som afgrænsning. Dragten har bort om halsen og ned midt for.

Omskrift: + E I R I C R E X

Stemplet virker ret slidt, og der er f.eks. mange pletter i personens ansigt. En sammenligning med Baldvins stempler viser tydeligt, at stemplet først er brugt til hans type VII og derefter er benyttet af Suna sammen med dennes *bagsidestempel A* som også viser stigende slid.

Bagside A: (se kombinationsgruppe s) SR I/A).

Gruppen II/A omfatter 14 hele stykker (3 klistrede), 1 der er c. 3/4 af en mønt, 5 halve, overlappede og 2 brudstykker repræsenterende hver en mønt, ialt 22 stempelens mønter.

21) *Suna Randros*

u) SR III/A

mønt nr. 114

Forside III: modvendt brystbillede, højre hånd hævet og åben, i venstre liljescepter. Pagehåret afsluttes af en bue af små halvmåner, ved ørerne af en kraftig, vandret liggende halvmåne. Næsen er bred og kraftig, øjnene store. Dragten har bort om halsen og ned midt for.

Omskrift: + E I R I C R E X

Bagside A: meget slidt. (Beskrivelse se kombinationsgruppe s) SR I/A).

Kombinationsgruppe u) SR III/A er kun repræsenteret med en mønt.

22) *Suna Randros*

v) SR III/B

mønt nr. 115-118

Forside III: stempelens med u) SR III/A er forbundet med

Bagside B: stående fugl mod venstre, den har krumt næb og rovfugleklør, i klørerne en lille kugle. Under næbbet fire kugler, under fødderne en stjerne (seksoddet ?).

Omskrift: (begynder over fuglens hoved)

+ S V N A : R A N D R O S

Gruppen III/B omfatter 3 hele mønter og en let defekt (og klistret) i alt 4 stk.

Mønt nr.	kombination	møntpræger	by	forsideomskrift
1	Oluf Hunger Hbg. 4	Palli	Lund	+OLA
2	" "	Palli	Lund	F REX
3	" "	Bjørn	Lund	REX D
4	" "	Bjørn?	Lund	OL
5	" "	?	Lund	–
6	Erik Ejegod Hbg. 1	Bjørn	Lund	+ERIC REX DAI
7	Erik Ejegod Hbg. 2	Bjørn	Lund	+ERID REX DANII
8	" "	Bjørn	Lund	+ERID REX DAN
9	" "	Bjørn	Lund	+E AN
	Erik Ejegod Hbg. 7			
10 *	a) BÅ I/A	Baldvine	Ålborg	+EIRICRE X
11 *	b) BÅ I/B	"	"	+EIRICRE X
12	"	"	"	"
13 *	c) BUB I/A	Baldvine	uden by	+EIRIC RE
14	"	"	"	"
15 *	d) BUB II/A	Baldvine	uden by	+EIRICR EX
16 *	e) BUB II/B	Baldvine	uden by	+EIRICR EX
17	"	"	"	"
18	"	"	"	"
19	"	"	"	"
20	"	"	"	"
21	"	"	"	"
22	"	"	"	"
23 *	f) BUB II/C	Baldvine	uden by	+EIRICR EX
24 *	g) BUB II/D	Baldvine	uden by	+EIRICR EX
25 *	h) BUB III/B	Baldvine	uden by	+EIRIC RE
26	h) BUB III/B	Baldvine	uden by	+EIRIC RE
27	"	"	"	"
28	"	"	"	"
29	"	"	"	"
30	"	"	"	"
31	"	"	"	"
32 *	i) BUB IV/B	Baldvine	uden by	+EIRICR EX
33	"	"	"	"
34	"	"	"	"
35	"	"	"	"
36 *	j) BUB V/B	Baldvine	uden by	+EIRIC RE

* ved Møntnummeret betyder at omskriften findes aftegnet side 37.

Fig.3. Skematisk fortegnelse over Lundby Krat fundets 118 danske mønter fra Oluf Hunger og Erik Ejegod med angivelse af møntpræger, møntsted, indskrifter, vægt, bevaringstilstand og stempelstillingen. De fire mulige placeringer fremkommer, når man

bagsideomskrift	vægt	tilstand	stempel- stilling
+PA	(0.42)	defekt	↑ →
+ L	(0.40)	1/2 klippet	↑ →
BIRN L	(0.41)	1/2 klippet	↑ ←
I?	(0.28)	brudstk.	↑ ←
LVI	(0.14)	lil.brudstk.	-
+BIORNI · ILVDENII	0.75	hel	↑ ↑
+BIORNI · ILVLD	0.91	hel	↑ →
+B I LV I	0.74	hel	↑ ↓
NI · IL	(0.54)	defekt	↑ ←
+BALDVVINE · ALEB	0.57	hel	↑ ↓
+BALDVVINE · ALE	0.72	hel	↑ →
"	0.54	hel	↑ →
+BALDVI NE : I	0.74	hel	↑ ↓
"	0.73	hel	↑ ↓
+BALDVINE : I	(0.37)	defekt	-
+BALDVIN E	0.74	hel	↑ →
"	0.74	hel	↑ ↑
"	0.71	hel	↑ →
"	0.70	hel	↑ ↑
"	0.69	hel	↑ ↑
"	0.68	hel	↑ ←
"	(0.50)	defekt	↑ →
+BALDV IN E ·	(0.31)	defekt	-
+BA LDVI NE	(0.35)	halv, klippet	-
+BALDVIN E	0.74	hel	↑ ↓
+BALDVIN E	0.71	hel	↑ ↓
"	0.69	hel	↑ ↑
"	0.68	hel	↑ ↓
"	0.68	hel	↑ ↑
"	0.66	hel	↑ ↑
"	(0.23)	brudstk.	-
+BALDVIN E	0.76	hel	↑ →
"	0.72	hel	↑ ←
"	0.69	hel	↑ →
"	0.64	hel	↑ →
+BALDVIN E	0.70	hel	↑ →

holder mønten med forsidens kongehoved i naturlig stilling, og derefter vender den lige om, så forsidens ligger nedad, men i øvrigt ikke skifter position.

Mønt nr.	kombination	møntpræger	by	forsideomskrift
37 *	k) BUB V/C	Baldvine	uden by	+EIRIC RE
38	"	"	"	"
39	"	"	"	"
40 *	l) BUB VI/C	Baldvine	uden by	+EIRICR E
41	"	"	"	"
42	"	"	"	"
43 *	m) BUB VI/D	Baldvine	uden by	+EIRICR E
44	"	"	"	"
45 *	n) BUB VII/C	Baldvine	uden by	+EIRICR EX
46	"	"	"	"
47 *	o) BUB VII/E	Baldvine	uden by	+EIRICR EX
48	"	"	"	"
49	"	"	"	"
50	"	"	"	"
51	"	"	"	"
52	"	"	"	"
53	"	"	"	"
54 *	p) BUB VII/F	Baldvine	uden by	+EIRICR EX
55	"	"	"	"
56	"	"	"	"
57	"	"	"	"
58	"	"	"	"
59	"	"	"	"
60	"	"	"	"
61 *	q) EÅ I/A	Edger	Ålborg	+ERIC REX
62	"	"	"	"
63	"	"	"	"
64	"	"	"	"
65	"	"	"	"
66	"	"	"	"
67	"	"	"	"
68 *	r) GÅ I/A	Godvine	Ålborg	+EIRICRE X
69	"	"	"	"
70	"	"	"	"

* ved Møntnummeret betyder at omskriften findes aftegnet side 37.

Fig.3. Skematisk fortegnelse over Lundby Krat fundets 118 danske mønter fra Oluf Hunger og Erik Ejegod med angivelse af møntpræger, møntsted, indskrifter, vægt, bevaringstilstand og stempelstillingen. De fire mulige placeringer fremkommer, når man

bagsideomskrift	vægt	tilstand	stempel- stilling
+BALDV INE ·	0.74	hel	↑ →
”	0.71	hel	↑ →
”	0.70	hel	↑ ←
+BALDV IN E ·	0.71	hel	↑ ←
”	0.71	hel	↑ ←
”	0.67	hel	↑ →
+BA LDVI NE	0.68	hel	↑ ↑
”	(0.33)	1/2 klippet	-
+BALDV IN E ·	0.70	hel	↑ ←
”	0.69	hel	↑ ←
+BALDV VIN E	0.67	hel	↑ ↓
”	0.65	hel	↑ ↓
”	0.64	hel	↑ ↓
”	0.60	hel	↑ ↓
”	0.57	hel	↑ ↓
”	(0.64)	lidt defekt	↑ ↓
”	(0.32)	1/2 klippet	-
+BA LDVVIN E	0.71	hel	↑ →
”	0.67	hel	↑ →
”	0.64	hel	↑ →
”	(0.63)	lidt defekt	↑ →
”	(0.34)	1/2 klippet	-
”	(0.30)	1/2 klippet	-
”	(0.25)	1/4 klippet	-
+E DGR AIE	0.72	hel	↑ →
”	0.71	hel	↑ →
”	0.70	hel	↑ ↑
”	0.67	hel	↑ ↑
”	0.67	hel	↑ →
”	0.66	hel	↑ ↑
”	0.63	hel	↑ ↑
+GODVINE II I	0.49	hel	↑ →
”	0.48	hel	↑ →
”	(0.31)	1/2 klippet	↑ ↑

holder mønten med forsidenes kongehoved i naturlig stilling, og derefter vender den lige om, så forsiden ligger nedad, men i øvrigt ikke skifter position.

Mønt nr. kombination møntpræger by forsideomskrift

71	*	s) SR I/A	Suna	Randers	+EIRIER EX
72		"	"	"	"
73		"	"	"	"
74		"	"	"	"
75		"	"	"	"
76		"	"	"	"
77		"	"	"	"
78		"	"	"	"
79		"	"	"	"
80		"	"	"	"
81		"	"	"	"
82		s) SR I/A	Suna	Randers	+EIRIER EX
83		"	"	"	"
84		"	"	"	"
85		"	"	"	"
86		"	"	"	"
87		"	"	"	"
88		"	"	"	"
89		"	"	"	"
90		"	"	"	"
91		"	"	"	"
92	*	t) SR II/A	Suna	Randers	+EIREICR EX
93		"	"	"	"
94		"	"	"	"
95		"	"	"	"
96		"	"	"	"
97		"	"	"	"
98		"	"	"	"
99		"	"	"	"
100		"	"	"	"
101		"	"	"	"
102		"	"	"	"
103		"	"	"	"
104		"	"	"	"
105		"	"	"	"
106		"	"	"	"
107		"	"	"	"
108		"	"	"	"
109		"	"	"	"

* ved Møntnummeret betyder at omskriften findes aftegnet side 37.

bagsideomskrift	vægt	tilstand	stempel- stilling
SVNA: RAN DROS+	0.85	hel	↑ ↑
"	0.78	hel	↑ →
"	0.76	hel	↑ →
"	0.74	hel	↑ ↓
"	0.70	hel	↑ ↑
"	0.68	hel	↑ →
"	0.63	hel	↑ ↑
"	0.63	hel	↑ →
"	0.62	hel	↑ →
"	0.61	hel	↑ →
"	0.58	hel	↑ ↓
SVNA: RAN DROS+	(0.58)	lidt defekt	↑ →
"	(0.55)	defekt	↑ →
"	(0.53)	lidt defekt	↑ →
"	(0.42)	defekt	↑ →
"	(0.35)	1/2 klippet	-
"	(0.32)	1/2 klippet	-
"	(0.30)	brudstk.	-
"	(0.29)	brudstk.	-
"	(0.22)	brudstk.	-
"	(0.16)	brudstk.	-
SVNA: RANDROS+	0.80	hel	↑ ↓
"	0.74	hel	↑ ↓
"	0.72	hel	↑ ↓
"	0.70	hel	↑ ↓
"	0.68	hel	↑ ↓
"	0.68	hel	↑ ↓
"	0.68	hel	↑ ↓
"	0.68	hel	↑ ↓
"	0.66	hel	↑ ↓
"	0.66	hel	↑ ↓
"	0.65	hel	↑ ↓
"	0.58	hel	↑ ←
"	0.56	hel	↑ →
"	0.48	hel	↑ ↓
"	(0.57)	defekt	↑ ↓
"	(0.36)	1/2 klippet	-
"	(0.35)	1/2 klippet	-
"	(0.31)	1/2 klippet	-

Mønt nr.	kombination	møntpræger	by	forsideomskrift
110	t) SR II/A	Suna	Randers	+EIREICR EX
111	”	”	”	”
112	”	”	”	”
113	”	”	”	”
114 *	u) SR III/A	Suna	Randers	+EIRICR EX
115 *	v) SR III/B	Suna	Randers	+EIRICR EX
116	”	”	”	”
117	”	”	”	”
118	”	”	”	”

* ved Møntnummeret betyder at omskriften findes aftegnet side 37.

Fig.3. Skematisk fortegnelse over Lundby Krat fundets 118 danske mønter fra Oluf Hunger og Erik Ejegod med angivelse af møntpræger, møntsted, indskrifter, vægt, bevaringstilstand og stempelstillingen. De fire mulige placeringer fremkommer, når man

Forskelle og ligheder

For at tydeliggøre forskelle og ligheder på disse mange stempler kan visse karakteristiske ting fremhæves. Således falder tegningen af *dragstens borters* placering i to grupper, hvor Baldvine og Suna har dem rundt om personens hals, Edger og Godvine over skuldrene. Alle fire har en bort ned midt for. Gengivelsen af sceptret er også forskellig som tegningen fig. 4 viser.

Den oprakte *hånd*, der er åben, er hos Baldvine og Suna pænt udført med fem fingre. Hos Edger og Godvine er der blot en række streger.

Ligheder mellem tegningen af portrættyperne fremgår af følgende skematisk oversigt.

bagsideomskrift	vægt	tilstand	stempel- stilling
SVNA: RANDROS+	(0.31)	1/2 klippet	-
"	(0.26)	1/2 klippet	-
"	(0.25)	brudstk.	-
"	(0.10)	brudstk.	-
SVNA: RAN DROS+	0.68	hel	↑ ↓
+SVNA: RANDROS♣	0.72	hel	↑ ↓
"	0.70	hel	↑ ↑
"	0.62	hel	↑ ↓
"	0.52	lidt defekt	↑ ↑

holder mønten med forsiden kongehoved i naturlig stilling, og derefter vender den lige om, så forsiden ligger nedad, men i øvrigt ikke skifter position.

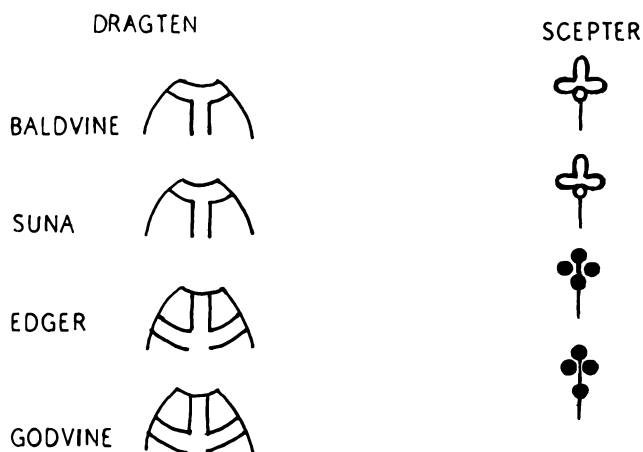

Fig.4. Fremstilling af kongedragten, som den udformes af de fire møntprægere i Randers og Aalborg, Baldvine, Suna, Edger og Godvine. Tilsvarende er også kongens scepter udformet forskelligt.

Ligheder mellem portrættyperne

Baldvine uden by	Baldvine Ålborg	Suna Randers
I samme hovedtype		
II med kraftig skilning		
III og indadbukket hår		
IV samme hovedtype med		I ligner en del Baldvine IV
V hår der stritter op fra issen		
VI lille sirligt portræt – stiplede bue over issen	I stor lighed med VI	
VII som VI med ansigtet kraftigere		II samme stempel som Baldvine VII
		III stort hoved, stort hår (afvigende fra tidligere)

Fig.5. Skematisk fremstilling over ligheder mellem portrættyperne i de tre grupper Baldvine uden bynavn, Baldvine i Ålborg og Suna i Randers.

Fig.6. Indskrifterne på hovedtyperne af Erik Ejegods jyske mønter fra Lundby Kratfundet. Romertallene angiver forsidestemplerne, de store bogstaver A...F bagsidestemplerne. BUB betyder Baldvine uden bynavn, EÅ, Edger i Ålborg. GÅ, Godvine i Ålborg, mens SR betyder Suna i Randers.

TYPE	MØNT NR.	FORSIDE	BAGSIDE
a) BÅ I/A	10	*EIRICRE *	*BOLVVINE·TIEB
b) BÅ I/B	11	*EIRICRE *	*BÅLDVVINE·TIE
c) BUB I/A	13	*EIRIC RE	*BÅLDVI HE·I
d) BUB II/A	15	*EIR....	*BÅLD.... I
e) BUB II/B	16	*EIRICR E*	*BÅLDVIE E
f) BUB II/C	23	 E*	*..... HE·
g) BUB II/D	24	*EIRI..	...DVI H
h) BUB III/B	25	*EIRIC RE	*BÅLDVIE E
i) BUB IV/B	32	*EIRICRE*	*BÅLDVIE E
j) BUB V/B	36	*EIRIC RE	*BÅLDVIE E
k) BUB V/C	37	*EIRIC RE	*BÅLDV IE·
l) BUB VI/C	40	*EIRICR E	*BÅLDV IE·
m) BUB VI/D	43	*EIRICR E	*BÅLDVI HE
n) BUB VII/C	45	*EIRICR E*	*BÅLDV IE·
o) BUB VII/E	47	*EIRICR E*	*BÅLDVIE
p) BUB VII/F	54	*EIRICR E*	*BÅLDVIE
q) EÅ I/A	61	*EIRICRE*	*E DC RAXE
r) GÅ I/A	68	*EIRICRE *	*BOLVVINE II I
s) SR I/A	71	*EIRICR E*	SVHÅ:RÅH DROS*
t) SR II/A	92	*EIRICR E*	SVHÅ:RÅH DROS*
u) SR III/A	114	*EIRICR E*	SVHÅ:RÅH DROS*
v) SR III/B	115	*EIRICR E*	*SVNÅ:RÅHDROS*

Forskelle og ligheder vedrørende bagsiderne med fuglen:

Baldvine

1. Fuglen har hovedet mod venstre på alle hans mønter
2. Over fuglens ryg er der altid to stjerner (vekslende seks-, syv- og otteoddede)
3. På de to Ålborg-bagsider er der en lille firkløverfigur forneden i møntbilledet ved siden af fuglens ben.
4. På typerne fra Ålborg og uden bynavn C, D, E, F omslutter fuglens kløer en kugle
5. På typerne fra Ålborg (A og B) og uden bynavn E og F staves møntmester-navnet B A L D V I N E

Suna

1. Fuglen har hovedet mod venstre på alle hans mønter
2. Der er ikke bitegn over fuglens ryg idet pletten må opfattes som stempelslid
3. Under fuglen er der en stjerne og under fuglens næb fire kugler
4. På type B har fuglen kugler i klørerne
5. Afvigende fra dette mønster er en mønt i Den kgl. Samling som er erhvervet fra Stockholm (BP 587). På denne mønt er der to stjerner over fuglen som på Baldvines mønter og ingen under; der er ikke kugler under næbbet, men i klørerne (type C).

Edger

1. Fuglen har hovedet mod højre
2. Vingerne er strakt lige opad
3. Der er fire kløer på den ene og tre på den anden fod
4. Ingen bitegn om fuglen
5. Ingen kugler i klørerne

Godvine

1. Fuglens hoved er vendt mod venstre
2. Der er ingen bitegn om fuglen
3. Ingen kugler i klørerne

Fig. 7. Ligheder og forskelle vedr. de fire møntprægeres bagsider med fuglen.

Grafisk oversigt over stempelkoblinger

Den største gruppe stempler er anvendt til Baldvines mønter uden bynavn. Stiller man disse op så de danner kæde fremtræder de forskellige koblinger tydeligt. Sunas kan stilles op på samme måde, men rækken er kortere.

Baldvine uden bynavn

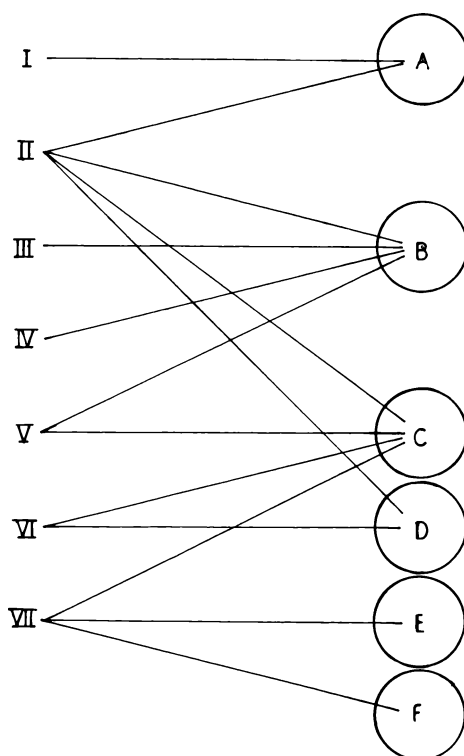
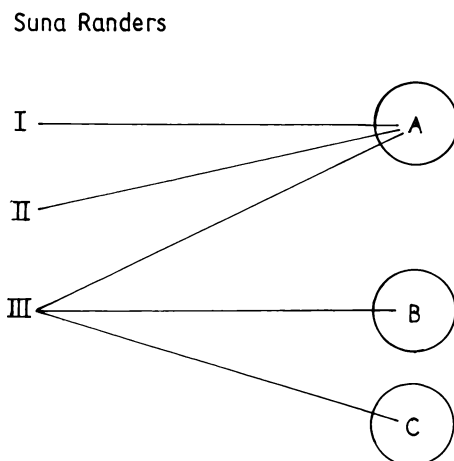

Fig.8. Stempelforbindelser for Erik Ejegods mønter i Lundby Krat-fundet, præget af Baldvine uden angivelse af bynavn. Romertallene angiver forsidestemplerne, de store bogstaver bagsidestemplerne. Forbindelseslinjerne angiver koblinger mellem for- og bagsidestempler.

- 1) Forsidestempel II er det samme som Baldvine VII. Iflg. slid må det være benyttet først af Baldvine, derefter af Suna.
- 2) C-stemplet er ikke i Lundby Krat-fundet, men er anvendt til unik mønt i Møntsamlingen (BP 587)²¹.

Fig. 9. Stempelforbindelser for Erik Ejegods mønter i Lundby Krat-fundet, præget af Suna i Randers. Romertallene angiver forsidestemplerne, de store bogstaver bagsidestemplerne. Forbindelseslinjerne angiver koblinger mellem for- og bagsidestempler.

Kronologi

Opstilling af stempelskoblingernes rækkefølge, som det er forsøgt for Baldvines og Sunas mønter beror naturligvis på et skøn. Der er ikke noget, der giver absolut sikkerhed for den valgte rækkefølge af typerne, men der er en del indicier. Skal vi prøve at opstille en relativ kronologisk oversigt over alle de mange varianter af fuglemønten må vi have alle fire møntmestre med (se skema s. 28 ff og s. 38). Som stemplerne er anbragt her i forhold til hinanden synes der at være et logisk forløb, der blandt andet tager hensyn til stilistiske kriterier som ligheder mellem portrættypene (se oversigten s. 35). Til støtte for rækkefølgen kan det være meget nyttigt at lægge mærke til, om der er stigende slid på såvel forside- som bagsidestempler. Stempelslid til forskel fra individuelt slid på mønter som følge af lang omløbstid eller overlast, giver sig til kende ved at mønter, der er stempelens, har mærker efter brist, ridser, småhuller o.l. i stemplet på de samme steder. Der kan konstateres en del stempelslid på Lundby Kratmønterne. Baldvines bagside B uden bynavn er koblet til II, III, IV og V. Stemplet er friskt til både II, III og VI, men slidt, da

²¹ Se afsnittet: Tidligere kendte fuglemønter, s. 46.

Kronologi

Stemplernes indbyrdes rækkefølge

Baldvine uden bynavn	Ålborg	Suna Randers
I A		
II ¹ A, B, (C D)		
III B		
IV B	Godvine, Edger	I A
V B, C		
VI C, D	Baldvine ÅI/A+B	
		II ² A
VII ² C, E, F		III A, B, (C) ³

1) Baldvines forsidestempel II går lidt på tværs af rækkefølgen, idet det udover sin hovedkobling til B er koblet med A, C og D. Disse koblinger er særdeles sjældne. Man fristes til at opstille den hypotese, at stempel II har været fast anvendt over en periode til prøveslåning med nye bagsidestempler, men det kan aldrig være andet end en teori.

2) Baldvines forside VII indgår som Suna II.

3) (C) er ikke i Lundby Krat, BP 587

Fig.10. Stemplernes indbyrdes rækkefølge, kronologisk angivet, så de ældste er først anført. Romertallene angiver forsidestemplerne, A...F bagsidestemplerne.

det bliver koblet til V, som derfor får et nyt bagsidestempel C. Mønterne af typen Suna I/A kan lægges i en rækkefølge, der viser en voksende plet bag fuglens nakke forårsaget af et lille hul i stemplet. Ellers kan der ikke ses stempelslid. Men A bruges også sammen med Suna II, og her er der stigende slidspor i form af små knopper f.eks. R i Randros og lige under fuglens fødder. Koblet med forside III er A meget slidt og udskiftes med B, der tydeligt er et friskt stempel til afløsning. En noget slidt forside III forbindes til sidst med en ny bagside C, som ikke forekommer i Lundby Krat-skatten, men er et unikt stykke i Møntsamlingen tilbyttet fra Stockholm (BP 587).

Et moment af absolut kronologi kan man godt finde. Da Godvine har møntet først for Knud den Hellige, vil det være rimeligt at antage, at hans Erik Ejegod mønter ligger ret tidligt i produktionen af fugletypen. Det samme gælder for Edgers vedkommende idet han først får præget mønt af typen tronende konge, som Erik Ejegod overtager fra Knud den Hellige. I henhold til nu kendt materiale er der ingen af de her omhandlede fire møntmestre, der fortsætter under kong Niels. Da Baldvine er den af de fire møntprægere, der har produceret flest typer, er det rimeligt at tage hans række som udgangs-

punkt for at indpasse alle i det fælles skema over den relative kronologi. Resultatet bliver følgende: Baldvine præger først fuglemønten uden navn af forsidetyperne I, II og III. Til dem er der ingen tilsvarende stempler fra de andre møntprægere. Portrættet er karakteriseret ved kraftig skilning og indadbøjet hår. Til Baldvine IV med det opadstrittende hår svarer Suna I, der ligner meget i udførelsen, Baldvine V er af samme hovedtype. Samtidig hermed bør placeres Godvines Ålborgmønter med strittende hår og Edgers med det meget specielle hår. De har kun én type hver. På dette tidspunkt er produktionen af fuglemønter altså på sit højeste.

Et karakteristisk træk ved bagsidestemplerne støtter den valgte rækkefølge. Baldvine I-V/A-B, Suna I/A samt Godvine og Edger har ingen kugle i fuglens kløer, medens en sådan findes på de efterfølgende stempler.

Baldvines stempelkobling VI/C uden bynavn er meget sirligt og net tegnet med et velfriseret portræt. Der er stor lighed mellem dette portræt og Baldvines Ålborgportræt I/, men ikke stempelidentitet. Suna har ikke noget der svarer til disse Baldvinestempler. Baldvine C og Ålborg A og B har kugler i kløerne. Det har fuglen også på D. På Ålborg A og B finder vi stavemåden Baldvine. Den forekommer også hvor Baldvines sidste forsidestempel VII kobles med E og F uden bynavn. På E og F har fuglen kugle i kløerne. Baldvines forsidestempel VII er stempelidentisk med Suna II. Når slidet tages i betragtning må VII først være brugt med Baldvine uden bynavn C, E og F og dernæst kobles det som Suna II med dennes A. Sunas stempelkobling III/A danner overgang til III/B og viser at III er den sidste udmøntning. Hertil svarer, at Suna B har kugler i fuglens kløer, hvilket vi så var karakteristisk for Baldvine fra hans C-type til hans sidste type F.

Hele rækken af fugleudmøntninger slutter med stempelkoblingen Suna III/C. På denne bagside (BP 587) har Suna optaget Baldvines to stjerner over ryggen på fuglen og undladt sit eget kuglemotiv under fuglens hoved. Placeringen af stjernerne er så karakteristisk for Baldvine og for ham alene, at det bekræfter, at han er ophørt før Suna, når denne har kunnet overtage dette træk. Fuglen har, som man ville vente det, kugle i kloen. Da dette er et vigtigt indicium i kronologien skal her tilføjes en lille oversigt over stempelkoblinger med *kugle i fuglens kløer*.

Baldvine, Ålborg: I/A og I/B

Baldvine uden by: V/C, VI/C, VI/D, VII/C, VII/E, VII/F.

Suna, Randers: III/B og III/C

Det her skitserede forsøg på en relativ kronologi indikerer ikke uden videre, at der er tale om nogen særlig lang udmøntningsperiode, men derimod nok en temmelig omfattende møntproduktion med mange stempler og fire ansvarlige møntembedsmænd samtidig i en del af forløbet. Dette er et nyt og selvstændigt bidrag til mønthistorien omkring 1100, som Lundby Krat-skatten giver

os. De få eksemplarer, vi hidtil har kendt af Hbg. 7, Randers – fuglemønten – har endnu ikke kunnet lade os ane, hvor stor produktionen af netop denne mønttype har været. Man bliver atter slået af det faktum, at é silentioargumenter er meget farlige. Blot et enkelt stort fund kan ændre tilvante forestillinger.

Hvor stor var produktionen af mønter i Middelalderen, og hvor mange mønter kunne der præges pr. stempel, det er spørgsmål, der ofte stilles og som er vanskelige at besvare. Et hvilket som helst tal er usikkert, og usikkert er det som nævnt, om der under Erik Ejegod fremstilledes stempelsæt med 1 understempel og 2 overstempler på grund af større slid på det løse stempel. Stempelkæden (s. 41) synes blot at vise, at man skiftede ud, efterhånden som et stempel blev slidt.

Hvis vi regner med 1 + 1 stempel og følger det beskedne tal, som er foreslået af Jørgen Steen Jensen: 5000 pr. stempelpar, skulle der af de her repræsenterede 12 + 12 stempler være præget 60.000 mønter. Forskellige udenlandske forskere regner med det dobbelte: 10.000 pr. stempelpar, her således 120.000 mønter²². Da nogle af stemplerne er meget slidt har de formentlig været brugt til en stor produktion. De mange omtrent samtidigt prægede mønter viser, at der var en stor mængde mønter i cirkulation. At mønterne brugtes af almindelige mennesker bestyrkes af Lundby Krat-skattens ganske mange halve overklippede og endog 1/4, to gange klippet mønt. Kvarte mønter er sjældne, formentlig fordi de var så små og let kunne blive væk.

Mærkeligt set ud fra den gængse opfattelse af dansk mønthistorie er det, at skatten ikke udelukkende består af de her gennemgåede danske mønter, men også har både norske, tyske og engelske samt brudsølv. Dette er faktisk et »gammeldags« træk, som Lundby Krat-skatten har fælles med det lidt yngre Store Frigaard-fund (efter 1106). I henhold til den såkaldte »Harald Hens møntreform« måtte udenlandske mønter ikke cirkulere, brudsølv ikke benyttes og danske mønter skulle have begrænset omløbstid. Helt er det altså ikke lykkedes at håndhæve disse regler²³.

En relativ kronologi kunne vi opsætte med nogenlunde sikkerhed, men en absolut kronologi har vi for få midler til at fastslå. Ser vi imidlertid på Erik Ejegods tiltrædelsesår, som er 1095 og skattens nedlæggelsestidspunkt c. 1100 i henhold til de udenlandske mønters vidnesbyrd (se s. 75), så må alle fugle-

²² Jørgen Steen Jensen, Hvor stor var udmøntningerne i Danmark i 1000- og 1100-tallet?, *Fortid og Nutid*, 30, 1983, s.19-26; se f.eks. Michael Metcalf, How large was Anglo-Saxon Currency?, *Economic History Review*, 2.ser., 18, 1965, s.481 flg.

²³ Kirsten Bendixen, Møntcirkulation i Danmark fra Vikingetid til Valdemarsønner, *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1978, s. 155-190; engelsk oversættelse, der dækker perioden op til c.1100, The currency in Denmark from the beginning of the Viking age until c. 1100, *Viking Age Coinage in the Northern Lands*, udg. Mark Blackburn & Michael Metcalf, *British Archaeological Reports* Oxford 1981, s.405-418.

mønterne være slået inden for denne femårsperiode. Desværre har vi ikke kildeoplysninger om bestemte intervaller for fornyelse af mønten som i England. Her kan de angel-saxiske mønter som bekendt med rimelig god sikkerhed dateres indenfor få år, hvilket er til stor nytte, når en møntskats nedlæggelse skal fastslås²⁴.

En ting, vi med al mulig forbehold kan forsøge, er at grovdatere mønterne fra Lund. Af Erik Ejegods finder vi Hauberg 1 og 2, men ikke 3 af typen kongebillede/Guds lam. Hbg. 1 og 2 er således med sikkerhed placeret før 1100. Man kunne tænke sig at Hbg. 3 derfor først var præget efter 1100, det kan synes påfaldende at den ikke er med i Lundby Krat-fundet da den iøvrigt er repræsenteret i flere fund. Imidlertid er den her behandlede skat jo jysk og repræsentation af Lundemønt i det hele taget ringe. En datering af Hbg. 3 til efter 1100 kan dog støttes af det faktum, at møntfundet fra Lund 1915 ikke har mønten, medens den forekommer i Allerslev-fundet som Galster daterer c. 1110. Den må således være præget mellem 1100 og 1103²⁵.

En sådan absolut kronologi for Erik Ejegods udmøntninger synes rimelig, men naturligvis er det eneste, vi kan sige med sikkerhed, at fuglemønterne er præget inden kong Erik i 1103 drog ud på sin sidste rejse.

Vægtanalyse

Det ret store antal velbevarede mønter indbyder til en undersøgelse af vægt-svingninger. Materialet, der kan benyttes til en vægtanalyse er de 77 hele eksemplarer af fuglemønten, idet defekte og halve naturligvis ikke er velegnede.

Stiller vi vægtene op i kolonner får vi dette billede:

²⁴ Metoden er især udviklet af Michael Dolley i talrige artikler.

²⁵ Hbg.3 forekommer i Lundefundet fra 1859, der så vidt vides kun havde Erik Ejegod mønter, i fundet fra Allerslev 1867, nedlagt c. 1110, og i Store Frigaard 1928, nedlagt efter 1106. Om stykkerne fra Lundefundet 1859, der erhvervedes som bytte til Den kgl.Mønt- og Medaillesamling eller blev givet som gave, se *Galster 1968*, s.54 og 61. Lundefundet fra 1915 daterer Galster til begyndelsen af Erik Ejegods regeringstid, altså før 1100, se s.38 nederst, og det har som nævnt ingen mønter af typen Hbg.3. Der findes i dag i Den kgl.Mønt- og Medaillesamling i alt 22 stk. af typen. Foruden fra de ovennævnte fund stammer de fra C.J.Thomsens og P.Haubergs (senere Axel Ernst's) samlinger, samt fra køb. Disse er alle uden fundproveniens. P.Hauberg nævner, *anf.værk*, s.229, at han kender c. 20 varianter. I hans auktionskatalog (*Fortegnelse over Museumsinspektør P.Haubergs efterladte Samling af Danske og Norske Mønter*, Kbhvn. 1929) er der ikke mindre end 16 stk. af typen Hbg.3. Af disse købte Axel Ernst nr. 1269 og 1271, som indgik i Møntsamlingen efter hans død, mens nr. 1278 solgtes til fordel for hans bo. Konge/Lam typen henføres i ældre beskrivelser til Erik Lam, hvad Allerslev-fundet fra kong Niels modbeviser.

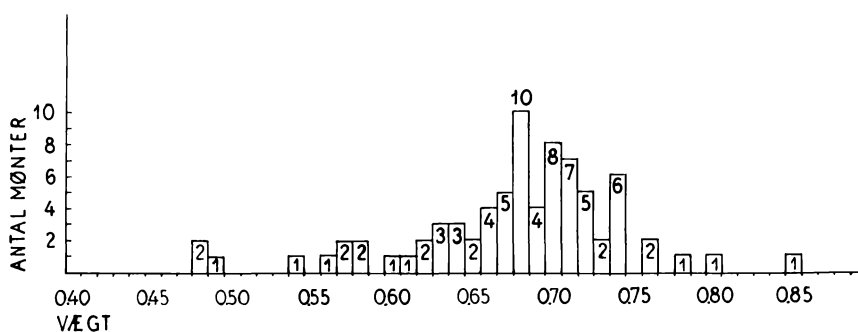

Fig.11. Søjlediagram over fordelingen af vægtene på Erik Ejegods 77 hele jyske mønter fra Lundby Krat-fundet.

0.40	0.50	0.60	0.70	0.80
0.48	0.54	0.60	0.70	0.80
0.48	0.56	0.61	0.70	0.85
0.49	0.57	0.62	0.70	
	0.57	0.62	0.70	
	0.58	0.63	0.70	
	0.58	0.63	0.70	
		0.63	0.70	
		0.64	0.70	
		0.64	0.71	
		0.64	0.71	
		0.65	0.71	
		0.65	0.71	
		0.66	0.71	
		0.66	0.71	
		0.66	0.71	
		0.66	0.72	
		0.67	0.72	
		0.67	0.72	
		0.67	0.72	
		0.67	0.72	
		0.67	0.73	
		0.68	0.73	
		0.68	0.74	
		0.68	0.74	
		0.68	0.74	
		0.68	0.74	
		0.68	0.74	
		0.68	0.76	
		0.68	0.76	
		0.68	0.78	
		0.69		
		0.69		
		0.69		
		0.69		

Fig.12. Vægtene på de 77 hele eksemplarer af Erik Ejegods jyske mønter fra Lundby Krat-fundet, ordnet efter decimalerne.

Den samlede vægt af de 77 stykker er 51.98 gr. Gennemsnitsvægten heraf bliver 0.68 gr. Netop dette tal tegner sig i kolonnen for flest stykker, 10 ialt. De fleste vægte er at finde mellem 0.68 og 0.74 gr. Det er klart, at man med dette vægtresultat ikke fra møntværkstedernes side kan have tilstræbt en vægt på c. 1 gr., som vi er vant til at betragte som normgivende i Østdanmark. Vi har ingen historisk grund til at tro, at der er tale om nogen krigsmønt for Erik Ejegod. Det gav iøvrigt også endnu lavere vægte, som Galster har udregnet det for Knud den Helliges jyske penninge, der var helt nede på en gennemsnitsvægt af 0.56 gr. Det der afspejles i fuglemønternes vægte og deres beskedne udsving, må være en overholdelse af en forordnet jysk vægt. Der er egentlig noget sært teoretisk over udregninger i gr. af middelalderlige møntvægte, da det jo ikke var den vægtenhed, man arbejdede med dengang. Det letter imidlertid forståelsen, og tillemper vi systemet lidt får vi flg.: vi sætter markvægten til 218 gr. og antallet af jyske penninge pr. mark til 288, så bliver penningvægten 0.76 gr. (efter Hauberg). Da mønterne jo ikke vejedes enkeltvis, men pr. mark, og vægten måske kan være lidt under den oprindelige p.g.a. tæring under den lange nedgravning²⁶, så det må vel siges at være et nogenlunde pænt resultat, Erik Ejegods jyske møntembedsmænd har opnået.

Tidligere kendte fuglemønter

1) Første gang Sunas fuglemønt fra Randers blev fundet var i året 1838. Den fremkom i et skattefund på Gotland ved Thomasarfve, Eksta sogn sammen med en del andre mønter, heriblandt mange danske. Herbst præsenterede den i *Antikvarisk Tidsskrift* (1845) med tegning af begge sider²⁷. Samme tegning findes i Ramus og Devegge (Læssøes eksemplar). Mønten kan stadig identificeres i Stockholm Kabinettet. Sammenligner vi tegningen med fotos af mønten og med mønter fra Lundby Krat viser det sig, at tegningen er meget upræcis for bagsidens vedkommende. Over fuglens nakke har vi ikke kugler men den omtalte plet, der skyldes stempelslid. Stempelslid i møntens underste del er også skyld i fejltagelser, her skal kun være 2 kugler – ikke fire – som skilletegn efter SVNA, og under fuglen er der en stjerne, som på tegningen også er blevet til kugler. Mønten kan bestemmes som Suna I/A (s) SR IA)²⁸, stempelens med Lundby Krat stykkerne. Endog den stempelrids, der går fra personens skulder op langs ansigtet, kan konstateres. Mønten vejer iflg. oplysninger fra Stockholm 0.81 gr., hvilket er en sjældent høj vægt for denne

²⁶ Konservator Birthe A. Gottlieb, Nationalmuseet, som har arbejdet med Lundby Krat-mønternes konservering, oplyser, at rensning og konservering af jordfundne mønter kun i meget ubetydelig grad kan ændre mønternes vægt.

²⁷ *Antikvarisk Tidsskrift* 1843-45, s. 39.

²⁸ Se beskrivelsen s. 26.

mønttype. I det corpus over vikingetidsmønter, der for tiden udgives i Stockholm²⁹, har denne mønt nr. 689. Der står her (ligesom hos Hauberg under Randers nr. 7), at der var tre stykker af denne type i Thomasarffe-fundet. Denne oplysning stammer fra den håndskrevne rapport som udfærdigedes 1838 af Bror Emil Hildebrand (fundnummer SHM 814). Her står »Deremot äro hittills fullkomligt okända 3^{ne} stycken mynt med omskrift: Eirik Rex kring en menniskofigur i bröstbild, hållande högra handen uppsträckt och i den venstra en spira. På frånsiden förekommer en fogel med hoplagda vingar sedd i profil (en hittills okänd typ) med omskrift Suna Randros.«

Såvidt så godt, men man kan blot finde een Suna Randros-mønt i dag i Stockholm Kabinettet. Derimod er der to med Baldvines navn.

2) Den ene er på kortet fra den systematiske samling opgivet som hørende til Thomasarffe-fundet, men er ikke medtaget i Corpus i henhold til Hildebrands beretning, der jo kun taler om Suna. Mønten, der vejer 0.73 gr. kan efter fotografier bestemmes som p) BUB VII/F³⁰. Thomasarffefundet, der har både tyske, engelske og danske mønter m.m., er nedlagt efter 1113.

3) Den anden mønt med Baldvine er uden proveniens, vejer 0.77 gr. og kan efter foto bestemmes som n) BUB VII/C³¹. Af dette stykke med Stockholm-samlingens gamle nummer 229 har Hauberg lavet staniolastryk til sit studie-kartotek.

Blandt Læssøes tegninger i håndeksemplaret af Ramus og Devegge og i Haubergs staniolsamling er der foruden Stockholm Sunamønten to stk. Suna Randros indgået henholdsvis 1864 og 1878 til Den kgl. Samling i København.

4) Om den ene mønt kan det oplyses at den er tilbyttet fra Stockholm-kabinettet (BP 587). Det er det flere gange omtalte stykke, der har en unik bagside, der trods omskriften Suna mere ligner Baldvine. Den er forbundet med Suna III og indgår som bagside C. Vægt: 0,69 gr.

5) Det andet stykke stammer fra Thomsens samling 10304. Denne mønt er af Hauberg brugt som forlæg for tegningen på hans tavle XII. Mønten kan bestemmes som et regulært eksemplar af Suna II/A (t) SR II/A)³². Bagside-stemplet er ret slidt hvilket har givet anledning til misforståelser ved tegning af bitegnene om fuglen: Der skal være fire kugler under fuglens næb og bitegnet under dens fødder er en stjerne ikke et kors. Vægt: 0.64 gr.

Der er næppe grund til at tro, at vi kan komme gåden vedrørende Thomasarffestykkerne nærmere. De to i Hildebrands rapport nævnte stykker, der nu

²⁹ *Corpus Nummorum Saeculorum IX-XI qui in Suecia reperti sunt*, 1. Gotland, 3, Stockholm 1982, s.103.

³⁰ Se beskrivelsen s. 23.

³¹ Se beskrivelsen s.23f. Oplysningerne om de i Sverige fundne mønter er venligst tilsendt fra museidirektør Lars O.Lagerqvist, Kungliga Myntkabinettet, Stockholm.

³² Se beskrivelsen s. 26.

savnes, kan være identiske med de to i Møntkabinetet i København, eller det kan være de to i Stockholms Kabinetet med Baldvins navn, der fejlagtigt ikke er blevet registrerede af Hildebrandt med den rette omskrift. Endelig kan de være byttet bort til anden side og kan måske dukke op i en samling.

Med kendskab til dette beskedne materiale på fem mønter, der hidtil har stået til rådighed for studier, forstår man bedre, hvor vigtigt Lundby Kratfundet er for forskningen.

Nye løsfund af Oluf Hunger og Erik Ejegodmønter

Siden Galsters status i 1968 er kun nogle få Oluf Hunger og Erik Ejegodmønter indgået til Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. Ved undersøgelser 1980 i kirkegulvet i Fiskbæk kirke, Nørlyng herred, Viborg amt blev der fundet en del mønter, blandt disse en Oluf Hunger-mønt af Viborgtypen Hbg. 8, men med anden møntmester (FP 3800 nr. 1). Det af Hbg. beskrevne stykke er gammelt i Møntsamlingen idet det indgik i en bytthehandel i 1878 (BP 957). Mønten har på forsiden et stort kongehoved, på bagsiden kors til møntens rand, i to korsvinkler tre kugler, i to halvmåner. Omskrifterne er: OLAF REX og GODVINE V + V udlægges som Viborg. Det nye stykke fra Fiskbæk har en ret afvigende tegning af forsiden, bla. er kronen helt anderledes. Ansigtet er noget mispræget. Omskrifter er + OLA F R X. Bagsiden har + ARIIGRIM. G ligner nærmest et O, men er nok det ofte anvendte drejede G, der var almindeligt på den tid. Også andre af bogstaverne er lidt uregelmæssige i udførelsen. Arngrim er et velkendt møntprægeravn som findes på Viborgmønter under Svend Estridsøn (Hbg. 65) og Knud den Hellige (Hbg. 12). Navnet forekommer også under Hardeknud (Ørbæk Hbg. 42). En bagside fra Viborg, der svarer til Oluf Hungers Viborgmønt forekommer på Hardeknud (Hbg. 41), Magnus den Gode (Hbg. 35) og Svend Estridsøn (Hbg. 66 og 67). Selvom der ikke står Viborg på Fiskbækmønten skulle dens placering være sikker, når både for- og bagsidemotiv og møntpræger såvel som fundstedet peger på Viborg.

En Oluf Hungermønt er også blandt den store mængde detektorfundne mønter fra området ved Tårnborggård (Tårnborg sogn, Slagelse herred). Det drejer sig om typen Hbg. 1, præget i Lund (FP 3987, nr.2).

Oluf Hungers Lundemønt Hbg. 2 med kronet konge i profil mod højre og scepter med kors, reversen lille kors og normannisk inspirerede blade, kendtes af Hauberg kun i et eksemplar præget af Ulbiorn. Hauberg oplyser ikke proveniensen, men ifølge Læssøes tegning i Ramus og Devegge har den oprindelig tilhørt pastor Hofverberg i Barsebäck i Skåne. Herbst har købt den i 1857 på Hartvigs auktion i Hamborg. Galster har fortsættelsen af historien, at den er tilbyttet fra Herbst til Møntsamlingen i 1868 (BP 690). I 1903 fandt man imidlertid i en grav på Fuglie kirkegård i Skåne 9 eksemplarer af mønten

alle forskellige og med kendte og hidtil ukendte møntprægere: Asfur, Bjørn, Eastmun, Garfin, Halan og Lifin. En tilsvarende mønt købtes til Møntsamlingen i 1934. Den er præget af Grimkil. Ved arkæologiske udgravninger foretaget på Sortebrødre Torvet i Odense 1979-81 er endnu en variant dukket op. Dens omskrifter afviger lidt fra de af Wimarson fra Fugliefundet gengivne. Forsiden har: + OLAF REX DAN, bagsiden + BIORN II LV. Mønten vejer 0,94 gr.³³

En Erik Ejegodmønt af Haubergs type 4 (Roskilde) er fundet på en mark ved Stolpedalsvej i Ålborg 1982 (FP 3810). Her er flere gange fundet middelalderlige mønter. På forsiden har mønten et profilhoved mod venstre med højt opstrittende hår som f.eks. på Svend Estridsøns mønter Roskilde Hbg. 42 og 43. Det er efterklange af angelsaxiske møntbilleder. Mønten er sjælden, men en halv, overklippet mønt fundet i gulvet i St. Jørgensbjerg kirke ved Roskilde ser ud til at være slået med de samme stempler, omend det er lidt vanskeligt at fastslå, da mønten fra Ålborg er meget korroderet og St. Jørgensbjergmønten som sagt kun er halv³⁴. Hvad der umiddelbart kan sammenlignes er forsidernes begyndelseskors under kongehovedet, de er ganske ens. På St. Jørgensbjergmønten læser man tydeligt +EIRC, det kan kun svagt anes for nogle af bogstavernes vedkommende på Ålborgstykket. Dette fortsætter med et D, dernæst kommer nogle ulæselige bogstaver og sidst et X. På bagsiderne læses på begge +TOT, på den hele mønt følger derefter muligvis R efterfulgt af et par ulæselige bogstaver og derefter LCN:IR, på den halve ses lidt af N'ets højre side og så :IR Hbg. 4 har :IRO Hbg. 6: IRI (fra Ringsted), men fundstedet i St. Jørgensbjerg kirke og den omstændighed, at kong Niels har en Roskildemøntpræger TOT (el. TOTI) har fået Galster til at placere mønten i Roskilde, hvad der er mest sandsynligt.

Hvad den mærkelige samling bogstaver på den nyfundne mønts bagside skal hentyde til, har jeg intet bud på.

Fra Roskilde kendtes fra gammel tid kun eet stykke af typen, fundet i Roskilde 1877 og indgået 1906 (FP 1056) fra Birkedommer Bechs bo.

Det stadigvæk unike stykke Hbg. 6 fra Ringsted indgik i en byttehandel 1845 (BP nr.98) hvor det oplystes, at det var fundet ved Slangstrup. Det havde tilhørt pastor Sorterup. Det må være det samme, der er tegnet i Læssøes Ramus og Devegge tavlebind omend her står, at det er fundet ved Frederiksborg 1843. En variant med ny bagside indgik 1906. Den er fundet i Kjeldby på Møn (FP 1035).

³³ Nils Wimarson, Några nyfunna Lundamünt från den äldre medeltiden (Graffundet från Fuglie), *Historisk Tidskrift för Skåneland*, II, Lund 1904, s. 23-38; - a) Grimkil-mønten har Kgl.Mønt- og Medaillesamlings signatur KP (Købsprotokol) 1810, fra 1934; b) mønten fra Sortebrødre-torvet i Odense har FP 4087.

³⁴ Olaf Olsen, Udgravningerne i Sct. Jørgensbjerg kirke, *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1960, s.55 nr.3; *Galster* 1968 s.15 og fig.10 nr.12, hvor der dog fejlagtigt ikke står Hbg.4 ved beskrivelsen s.57.

Efterligninger

Er problemerne omkring forbillederne for fuglemønten og møntbilledernes betydning ret store som det vil ses i det følgende afsnit, så er det til gengæld muligt med sikkerhed at udpege en efterligning. I Schives værk over norske mønter³⁵ finder vi på tavle IV nr. 2 en mønt, der har tydelige kopier både af forsídens og bagsídens motiver; to bogstaver, et A og et X er alt, hvad der ses af omskrift. Disse bogstaver forsøges tydet som Augustinus Rex=Eystein. Mønten er derfor anbragt i den gruppe, som omfatter Eystein og Sigurd Jorsalfarers kongetid 1103-1130. Bogstaverne skal man dog nok ikke bygge for meget på.

For det første står de på møntens bagside med fuglen, for det andet er kun A klart et bogstav. X er ikke et regulært X, men kan lige så vel være et lille kors eller fyld. Det er bemærkelsesværdigt, at fuglen er vendt mod højre, og at den har et kors under næbbet. Kun Edgers mønt har fuglens hoved mod højre, men forsíden passer langt bedre med Baldvins især nr. VII, omend en væsentlig ting som den løftede hånd er udeladt. Ser vi på typen BUB VII/E kan vi her få forklaringen på korset under næbbet. Her er nemlig et stort og klart begyndelseskors på Baldvins E-bagside. Over fuglen er der et tydeligt A (BALD...). Den norske fugl har kugler på benene, ikke på kløerne. Ser vi godt efter på Baldvins E-type finder vi en kugle, hvor det ene ben kommer frem af fjerene. Der er altså god grund til at foreslå netop denne type som forbillede. At fuglen er spejlvendt på kopien kan enten være bevidst eller en stempelskærrerfejl, idet stempler jo skæres negativt. Forlægget skal altså spejlvendes for at give en nøjagtig kopi.

Selv om man således kan tvivle på, at bogstaverne skal stå for Eystein behøver dette ikke at betyde at kopi-mønten skal omdateres. Det vil være helt rimeligt at datere den kort efter 1100. Schive kommenterer ikke selve typen og kommer ikke med henvisninger til Erik Ejegods mønt, hvad han godt kunne have gjort, da Thomasarve-mønten jo var publiceret allerede i 1845

Det til i dag eneste kendte eksemplar af fuglemønts-kopien befinder sig i Møntsamlingen i København, desværre uden proveniens. I Tillæg til Beskrivelsen 1794 er mønten omtalt, men ikke afbildet. Den er mistydet og noteret som Valdemar I nr. 10. Dette er naturligvis ikke umiddelbart indlysende og forstås kun ud fra Devegges noter i hans kommentar til de norske plancher. Kommentarerne var utrykte indtil Galster udgav dem, men mønten er afbildet på Ramus og Devegges tavle XXXVIII som nr. 33. Mønten er ganske tynd, vejer blot 0.24 gram³⁶.

Der er ingen tvivl om, at den norske mønt er kopien. De spinkle skitseagtige linier i motiverne kan umuligt være forbillede for Baldvins og Sunas velud-

³⁵ C.J.Schive, *Norges Mynter i Middelalderen*, Christiania 1865, se s.34.

³⁶ G.Galster, Norge eller Jylland, *Numismatiska Meddelanden*, 30, Stockholm 1965, s.57-78.

førte møntbilleder, og vigtige detaljer mangler. I samme norske møntgruppe findes også ensidede mønter med fuglemotiv. To sådanne stykker var blandt Græsefundets norske mønter (nr. 232)³⁷. Græsefundet er nedlagt i slutningen af kong Niels' regeringstid (+1134). Norske fugle var også repræsenterede i det fund af nordiske mønter, der blev gjort i Vevey i Schweiz 1861³⁸ og blandt mønterne fra de lappiske offerpladser. I sin omtale af mønterne fra Gråträsk henviser N.L. Rasmussen til Schive IV, 2 og ser fuglene som aflæggere af Erik Ejegod-kopien³⁹.

I Norge er der hverken fundet den danske fuglemønt eller den norske kopi, der som nævnt er unik⁴⁰. Ikke desto mindre er det rimeligst at regne med, at fuglemønt-kopien er præget i Norge. Den passer udmærket sammen med periodens andre efterligninger.

Fuglemøntens to motiver og den historiske baggrund

I beskrivelsen af fuglemønten er der hidtil blevet anvendt meget neutrale ord: person og fugl, og der er ikke talt om eventuelle forbilleder for motiverne. Lad os først se, hvorledes Hauberg skriver om typen ^{40A}:

»Modvendt Brystbillede af en Helgen med Korsstav og løftet højre Haand. Paavirkningen er tysk, nærmest fra Goslars Mønter, men noget bestemt Forbillede kjendes ikke«.

Hauberg peger på Dannenbergmønterne nr. 688-90 der dateres til sidste del af 1000-tallet⁴¹. Frisuren minder om den danske mønts pagehår, men ellers er ligheden kun flygtig. Den løftede (her venstre hånd) er lukket og i højre holdes et sværd med odden opad.

Om bagsiden siger Hauberg:

³⁷ G. Galster, Græse-fundet og andre fund på Sjælland af mønter fra kongerne Niels og Erik Emune, *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1955, s.61-103; se s.75 og fig.7.

³⁸ A. Morel Fatio, Monnaies scandinaves trouvées à Vevey en Suisse, *Revue Numismatique*, Paris 1865, s. 442-460; norsk oversættelse med anmærkninger af C.J.Schive, i *Forhandlinger i Videnskabs-Selskabet i Christiania aar 1866*, Christiania 1867, s.257-281.

³⁹ Nils Ludvig Rasmusson m.fl.s afsnit om mønter fra de lappiske offerpladsfund er trykt i Inga Serning, *Lapska offerplatsfynd från jernalder och medeltid i de svenska lappmarkerna*, Uppsala 1956, s. 203-216.

⁴⁰ Venligst oplyst af professor dr.philos. Kolbjørn Skaare, Universitetets Myntkabinett, Oslo.

^{40A} P. Hauberg, anf. værk, s. 137.

⁴¹ H. Dannenberg, *Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit*, Berlin 1876-1905.

»Fugl med løftede Vinger, paa to Variationer findes foroven to Stjerner. Noget Forbillede kjendes ikke«.

Det er ganske rigtigt, at der kendes forbavsende få fugle på mønter omkring år 1100, Dannenberg kan kun møde med en halv snes stykker, af hvilke nogle er ganske små bimotoiver. Af disse er ingen så nær på vor fuglemønt, at der er en indlysende sammenhæng. Det mærkelige er imidlertid, at Hauberg har overset det faktum, at en mønttype, som han har anbragt under Magnus den Gode, Lund, har nogen lighed med Erik Ejegods fugl. Magnus den Godes fugl kaldes »Duen« og mønten er en pendant til en mønt med »Lammet«. Bagsiderne er ens med kors til møntens rand, omskrifterne forvirrede, men indeholder dog utvivlsomt: Lund. Tilsvarende motiver findes på Svend Estridsøn-mønter fra Lund (Hbg. 17 og 18), men fuglene er helt anderledes tegnede. Om de to dyr på Magnus' mønter skriver Hauberg: »Selvstændig Fremstilling«. Svends fugletype ligner derimod Knud den Stores og Hardeknuks, der er efterligninger af Ethelreds. I virkeligheden er Hauberg mest tilbøjelig til, at flytte de to Magnus-mønter til Svend Estridsøn i Stridsperioden. Dette hjælper os dog ikke meget, hvis vi skal betragte mønten med den stående fugl som Erik Ejegod-møntens forbillede, for der er et halvt hundrede år imellem dem.

Vender vi os imidlertid fra mønternes begrænsede område til kunstens verden, så er det muligt at finde mange fugle, der ligner fuglemønten, især er der nære paralleller i vævede silkestoffer fra Byzans. Heriblandt kan nævnes fuglene på den gule hovedpude i Knud den Helliges kiste⁴². De omtales gerne som duer, men det er nu ikke så sikkert. De ligner også fugle som andetsteds betegnes som ørne. En ørn må fuglemøntens fugl nok være. Den har krumt rovfuglenæb og rovfugleklør, og tegningen af vingerne og de fjerklædte overben, leder naturligt tanken hen på en ørn. Ørnen er i Middelalderens symbolverden først og fremmest et magtsymbol – herskerens dyr. I religiøse sammenhænge kan den stå som symbol på opstandelsen. Det kan her være vanskeligt at se, om det er en ørn eller Fugl Fønix. Fuglen der genfødes efter at have brændt sig selv, er jo et indlysende opstandelsessymbol. De to fugle tegnes imidlertid ret ens, bortset naturligvis fra fremstillingen af Fugl Fønix i flammerne.

Er *personen* en helgen, som Hauberg foreslår? Omskriften er Ericus Rex på samtlige varianter, og på alle Eriks andre mønter må vi opfatte portrætterne som kongen, først og fremmest naturligvis de kronede, men også de »strithårede«, Roskilde og Ringsted-mønterne, da de jo er efterklange af det angelsaxiske kongebillede. Fuglemøntens person er ukronet, han har ikke glorie og ikke tonsur. Genstanden han holder i venstre hånd kalder Hauberg en korsstav. Den fuldstændigt tilsvarende på Hbg. 2: et scepter og stykket med

⁴² Vedr. Knud den Helliges silketøj, se Agnes Geijer i *Kulturhistorisk Leksikon for nordisk Middelalder*, bd. 15, 1970, sp. 177-178.

kraftigt kors på Hbg. 1: korsscepter – hans bestemmelse er altså noget vaklende. Den store mængde mønter, vi nu har at se på, viser efter min mening, at det for fuglemøntens vedkommende drejer sig om et scepter. Der er to hovedtyper som det ses af tegningerne fig. 4, s.35, hvoraf Baldvines og Sunas er et liljescepter. Højre hånd er løftet og åben, dette træk træffes ikke på ældre danske mønter, men vi finder det anvendt på Erik Emune Lund 1, hvor det er den kronede konge, der løfter venstre hånd. På Erik Lams Lund Hbg. 1, løfter den kronede konge venstre og bispen højre hånd. Hvilken symbolsk betydning har denne løftede hånd? I den byzantinske symbolverden står den løftede, åbne højre hånd som tegn på kejserens absolutte magt og majestæt, og det er vel som magtsymbol den skal ses på Eriks mønt.

Dragten, som personen er iklædt, har trods det lillebitte format tydeligt angivet, at den har borter forsynet med mønster. Borterne går rundt i halsen og ned foran. Dette er et almindeligt træk på dragter fra 1000 og 1100-tallet, og det lige fra den tysk-romerske kejsers kroningstunica over adelmænds dragter, til håndværkeres tunicaer, hvis borter dog ikke er broderede⁴³.

Borternes placering på Edgers og Godvines stempler minder stærkt om senere mønter, hvor ærkebisen bærer Pallium, men det nåede først til Danmark efter at Erik var rejst ud på sin sidste rejse. På byzantinske dragter hvor borterne stammer fra, kan vi da også finde dem anbragt over skuldrene på verdslige personer. På Bayeux-tapetet ser vi både borter tæt på halsen, og som moderne V-udskæring, der nok nærmest er det Edger og Godvine tegner.

På den mærkelige store mønt, Hbg. Lund 1 fra Svend Estridsøn, er herskeren meget tydeligt udstyret med borter på dragten rundt i halsen, og ned foran til det tilsvarende bælte. Knud den Hellige har borter som personen på fuglemønten på Hbg. 4 fra Lund. Kong Niels har på mønten Hbg. 10, Viborg, V-formet bort. Der er altså ikke noget specielt gejstligt i dragt og attributter, og personen har som nævnt heller ikke tonsur.

Når disse detaljer omkring personen på mønten er undersøgt så indgående, skyldes det, at Haubergs kategoriske og ukommenterede bestemmelse, »Helgen«, kræver en efterprøvning. Resultatet må nok blive, at det ihvertfald drejer sig om en verdslig person med scepter og prægtig dragt med broderede borter en konge, altså – men uden krone. Kan det være Erik Ejegod som pilgrim, angiver det, at han har skænket sin krone til Gud, som Knud den Store ofrede sin gyldne krone på alteret i Westminster domkirken? Den anden mulighed var, at det skal forestille Knud hvis helgenkåring jo var Erik Ejegods fortjeneste. Knud den Hellige ville naturligvis fremtræde som konge, men han burde nok have krone eller glorie på.

Samhørende med problemerne om personen på fuglemønten er tolkningen af de to kronede personer på Oluf Hungers og Erik Ejegods Lundemønter. Hauberg afviste tanken om, at de skulle være Knud den Hellige og hans

⁴³ Dragt-borterne på Eriks klædning er så tydeligt gengivet, at de er vigtige kulturhistoriske levn.

sammen med ham dræbte broder Benedikt. Galster går imidlertid ind for, at det er en mindemønt i anledning af skrinlæggelsen, som fandt sted i 1095, og det er faktisk vanskeligt, at komme med et bedre forslag. At man blot har lavet en type med to brystbilleder, fordi det havde man i samtidige mønter, især fra Goslar, er ihvertfald ikke noget godt argument. At ingen af de to har glorie, er helt i overensstemmelse med gældende praksis. Var man kun beatus, havde man ikke ret til glorie, den tilkom alene Treenigheden og helgener. Hvis fuglemøntens person er Knud før den endelige helgenkåring, skal han altså ikke have glorie. Entydigt kan vi ikke løse problemet, men under alle omstændigheder ligger der sikkert en bestemt symbolik og propaganda gemt i mønt-motiverne.

Den historiske situation

Et kristent motiv på mønterne synes, hvad enten det er en festprægning for Knud den Hellige eller Erik som pilgrim, at passe godt ind i begivenhedsrækken under Erik Ejegods regering. Kort før Eriks valg til konge 1095, havde Knuds tilhængere gennemført hans »Elevatio«, således betegnes han nu beatus. Erik fortsatte denne politik og drog personlig til Paven Pascalis II (1099-1118) for at få Knud helgenkåret, hvilket lykkedes. Knuds Translatio fandt sted 1101 i Odense. Eriks andet ærinde hos Paven var at få oprettet et ærkesæde, hvilket også lykkedes for ham. I forbindelse hermed og formentlig et par år før ærkebisp Assers indsættelse i embedet 1104, indførtes pligten til at sende Peterspenge til Rom

Vedrørende den historiske kildeværdi af de beretninger Saxo har givet om ældre konger, har meningerne som bekendt været skiftende siden den kritiske Saxoforskning begyndte⁴⁴. Der kan imidlertid findes flere eksempler på, at mønters vidnesbyrd synes at bekræfte Saxofortællinger, således er en mønttype fra Erik Emune med kongen til hest og med draget sværd en numismatisk illustration til Saxos skildring af slaget ved Fodevig (Hammer) 1134, hvor Eriks sejr skyldtes indsættelse af rytteri for første gang i dansk krigshistorie, og under alle omstændigheder fortjener følgende historie at blive erindret her.

Om Erik Ejegods anden store rejse fortæller Saxo, at kongen efter de mord han i ustyrlig vildskab havde begået, hidset op af fortryllet harpespil, forberedte en bods- og pilgrimsrejse for at sone sin synd. Han udvalgte mænd til sine ledsagere og forkyndte sit fortsæt ved møder på tingstederne rundt om i landet, bl.a. på Viborg ting, hvor forsamlingen grædende bad ham blive hjemme og styre landet fremfor at udsætte sig for rejsens farer. Men Erik følte sig bundet af sit hellige løfte. Folkets tilbud om at betale en stor bod for ham, afviste han med tak. »Han ville også hellere selv koste udgifterne til sin færd

⁴⁴ Den historiske ramme om Erik Ejegods pilgrimsfærd er tegnet af Saxo. Der henvises til Jørgen Orlis danske oversættelse, *Saksen Danesaga*, København 1925, bind 2, s. 38 ff.

end låne de nødvendige midler af andre, og ikke falde næsten til byrde ved udførelsen af sit fromme fortsæt«

I 1103 drog Erik og hans dronning ud på deres sidste rejse – pilgrimsfærden til Jerusalem. De rejste til søs til Rusland og dernæst til Byzans, hvor kejseren først var ængstelig for at lukke ham ind i byen, men siden viste ham stor hæder og overøste ham med gaver. Erik fortsatte sin færd mod Jerusalem, men døde af en febersygdom på Cypern, hvor han begravedes. Dronning Bodil døde på Oljebjerget i Jerusalem og fuldendte således færd.

Det er klart, at Erik til sine lange rejser har haft brug for penge, og det er sandsynligt, at han har givet ordre til store prægninger for at have mønter nok med til betalingen undervejs. De nyindførte Peterspenge skulle betales til Rom i møntet sølv, så her var der også netop på dette tidspunkt yderligere årsag til store udmøntninger.

Er »fuglemønterne« præget til rejsepenge, så må det sandsynligvis være til den sidste rejse. Situationen på Viborg Ting, som Saxo skildrer den og som den vel kan have formet sig, hvor Erik skal have erklæret, at han selv ville betale omkostningerne ved pilgrimsfærden, passer næsten som hånd i handske med store udmøntninger fra de nordjyske møntsteder, igangsat af kongen før pilgrimsrejsen.

Selve den i Lundby Krat fundne skat indeholder ikke kun et mindre antal mønter frisk leverede fra møntstedet, nogle er halve, overklippede og det tyder normalt på, at de har været i omløb. Fundets brogede indhold af formentlig temmelig nyslåede danske mønter, sammen med en del udenlandske foruden brudsølv og guld, kan lige vel tydes som en sum samlet til rejse eller til skattebetaling. Tilstedeværelsen i skatten af en mønt fra William II af England af en type præget i årene 1098-1100 viser, at nedlægningen må være sket c. 1100 eller kort efter. Da den ikke indeholder mønter fra kong Niels er den næppe gravet ned senere end 1103.

The Danish coins from the Lundby Krat hoard

It often happens that greater or smaller treasures are found hidden in the earth of Denmark, and sometimes such a hoard can give us completely new details of information on Danish monetary history. This was the case with the treasure found in the woods of Lundby, south of Aalborg, Northern Jutland in October 1980.

The find consisted of 118 Danish coins, 119 foreign coins and a good deal of jewellery, silver bars, hacksilver and some pieces of gold. The Danish coins, nine of which were from the period of Olaf Hunger (1086-95), the rest was struck for Erik Ejegod (1095-1103), are discussed in this publication, while the 119 Norwegian, German and English will be discussed in a future publication by Jørgen Steen Jensen. The remainder of the find has been discussed by Fritze Lindahl in *Danmarks Middelalderlige Skattefund*.

The treasure was found by an amateur archaeologist and coin collector, Mr. Laurits Møller, whilst walking over the site with a metal detector.

When Mr. Møller began to dig and saw a number of medieval pennies and silver pieces, he realized the importance of his find and at once sent for archaeological assistance from the Museum of Aalborg. After a short exhibition in the Museum of Aalborg, the find was brought to the National Museum, exhibited, and put under conservation by the specialists, Mr. Claus Gottlieb and Mrs. Birte A. Gottlieb, of the Conservation Department.

The Danish coins and their history.

The Danish part of the Lundby treasure consists of 118 coins. 77 pieces are complete, some have small defects, others are halves, and a few are only represented by fragments.

The oldest of these coins are the pieces struck for *Olaf Hunger*, who was a king from 1086-95. On the obverse we see the King wearing a Byzantine crown, as on coins struck for the German emperors in Mainz, Speier and Goslar. On the reverse there are two crowned men. This type was struck at Denmark's most important mint, Lund in Scania, by the mintmasters Bjørn (BIRN) and Palle (PALLI). Olaf's coins are all badly conserved, one is cut to a half, the four others are fragments, but the identification is certain.

The rest of the coins are from *Erik Ejegod* (1095-1103), the brother and successor of Olaf Hunger. Four of his coins come from the Lund mint. One of them has the Royal profile to the right, and on the reverse the same two crowned persons as on his predecessor's coins. This type was very rare until a find in Lund in 1915, which held six specimens. The first one found inside the present frontiers of Denmark turned up in the hoard from Store Frigaard, Bornholm, in 1928. We also meet the two crowned men at Erik's type 2, but

here the king is seen *en face*. There are three of these coins. Among them we have a new variety of the two crowned men in a very elegantly drawn style, their crowns and pendiliae forming a fine pattern.

The moneyer Biørn, who worked for Olaf Hunger, continued to strike under Erik. The rest of the Danish coins from number 10 to 118 are of one single type, Hauberg's number 7, the Randers type. They are struck from many different dies.

The *obverse* shows a half-length portrait *en face*. The right hand is raised and open, in the left one he holds a scepter. The person has rather a lot of hair and bears neither crown nor halo. Around the person we find the inscription EIRIC REX on most of the coins, but with the variations ERIC or ERID. A few coins have, after »REX«, DAN for Danorum (with variations). Nothing seems to speak against the identification of Erik as Erik Ejegod.

On the reverse of the coin we find a big standing bird. The head turns left with only one exception. The bird has a hooked beak and strong claws. The upper parts of the legs are feathered, the tail is long and broad, the wings are raised a little, but the bird is not flying. Around the bird we find the names of the moneyers and, on many of them, the name of the mint. Details may be rather different, but this general description covers all the coins. Birds are rare on coins in the 11th century. We find an example on a coin from King Magnus (or Svend) from Lund. A person with a raised hand is on a few German coins, but it looks different. No obvious model for Erik's bird type has been found.

From the very few pieces of the bird type, which were previously seen, we know of two names of moneyers: SUNA associated with the mint name RANDROS (Randers) and BALDVINE without mint name. One of the very important things which we learn from the new hoard is the fact that BALDVINE struck coins with the name of the Aalborg mint. On one piece we find ALEB and on two coins ALE. In the inscription of these three coins he spells his own name with a W.

Three Baldvine coins have an »I« after the name of the mintmaster. It might be the first letter of a place name formula with »i«, corresponding to English »on«. I ALE would then translate to »in Aalborg«. All the other Baldvin coins have his name only.

The name Aalborg is mentioned for the first time on coins under Hardeknud. A royal stronghold must have been erected there in the first half of the 11th century, and in c.1070 Adam von Bremen speaks about a seaport with connections to Norway. The name is written as ALA BV and ALE BV on Hardeknud's coins.

We have no coins from the next three kings Magnus (1042-47), Svend Estridsen (1047-74) and Harald (1074-80), but the last type of Canute the Holy (1080-86) bears the names of the cities Viborg, Randers and Aalborg. This type shows the king seated with sword and shield and a crown with hanging bands (pendiliae). GODVINE is found among his moneyers in

Aalborg. The name of the city is written ALE BVR(H). Formerly it was not known that Godvine continued to work under Erik Ejegod. The name of the mint is blundered. We find two »I«s near each other and a third »I« at a small distance away. Possibly this should have been ALE. At least the name of the moneyer and his former connection with Aalborg makes it more than probable.

We know of no Aalborg coins from the time of Olaf Hunger, but a unique coin from Erik Ejegod of the type 'seated king with arms', known from Canute the Holy, is struck by EDGER in ALE BVR. It turned up in the Store Frigaard hoard of estimated burial date just after 1106. The reverse of the coin is a close copy of William the Conqueror's type VI, struck c.1077-80. This Edger has continued at the mint of Aalborg and seven bird types coin have his name. The name of the city is slightly blundered, instead of ALE we have AIE. Edger's bird has its head turned to the right.

Before the Lundby Krat find bird-type coins with the names of Godwine and Edger were not known, and Baldvine's name was only known from coins in Stockholm. Not a single piece was in the Royal Collection in Copenhagen until the new hoard gave us 48 coins without the name of the mint and three coins with the name of Aalborg.

The fourth moneyer's name connected with the bird type is SVNA. He is known from coins of Canute the Holy of the type 'seated king', struck in Randers. When Hauberg made his catalogue of the Danish coins, he knew three coins of Erik's bird type with the inscription SVNA RANDROS. One coin in the Royal Collection of Coins and Medals came from the C.J. Thomsen collection, another was acquired by way of exchange from Stockholm, and the third one was in Stockholm (Thomasarfe hoard). Lundby Krat gives us 48 Suna-Randers coins. To sum up we have got 109 bird type coins from Lundby Krat:

Baldvine	Aalborg	3
Baldvine	without mint	48
Edger	Aalborg	7
Godvine	Aalborg	3
Suna	Randers	48

It is now, then, tempting to place the Baldvine coins without the name of the mint in Aalborg. The fact that the find spot is near Aalborg could also support this thesis. As Canute the Holy had many coins struck with the name of the Viborg mint, we might expect the Viborg mint to be represented among the coins of the bird type from Erik Ejegod, but that is not the case.

We know only little about the organisation of the Danish mints in the 11th century. We should like to know if the persons mentioned on the coins were

mintmasters, moneyers or die-cutters. The information drawn from the Lundby Krat hoard is that four men placed their names on the bird type coins and that each of them had his own individual style in which he cut his dies from the common pattern. Baldvine puts, for example, small stars on his reverse, Suna small pellets. The die-cutter uses his own style and personal details, even when making a rather long series of dies, as Baldvine's seven plus six for the coins without the name of the mint. The dies were not mixed among the die-cutters, except when Baldvine's last obverse was used by Suna.

The 109 coins were struck from 24 dies. Twenty-two combination groups were made from these dies. In the catalogue all the coins were described in detail incl. weights. In order to find out what weight was intended, the distribution of the weights of the 77 complete coins was analyzed. The total is 51,98 gram. Most coins have weights between 0,68 and 0,74 gram. The eastern Danish coins have a weight about 1 gram, while the western Danish coins usually weigh less, about 0,76 gram.

Apparently only four die-positions are used, so probably the dies were marked. None of the coins had peck-marks, nor have they been bent to try the silver.

In modern numismatics it is natural to make an investigation of the die-links when so many coins of the same type appear. The 48 Baldvine coins without mint-name is the most suitable group. We have seven obverse dies with portraits combined in different ways with six reverse dies with the bird. Suna's coins, of which we also have 48, were struck with three obverse dies, one of them being identical with the last die of Baldvine. Another die-combination, not known from Lundby Krat, is known from a unique coin in the Copenhagen collection. Here Suna takes up Baldvine's small stars as his own reverse type.

The arrangement of the dies and their links may tell us something about the relative chronology of the series. In order to make this arrangement we have to look at the similarities and dissimilarities of different dies. Three of Baldvine's obverse dies from the coins without the name of the mint have a rather great mutual likeness. The person has a lot of hair and a broad parting. The dies are called I, II, and III. The other moneyers have no such types. Coins showing hair sticking up from the top of the head is called Baldvine IV and V. Suna has a type similar to Baldvine IV, so here we have to place Suna I. Baldvine VI is smaller and more elegant in the drawing. Here we have to place his Aalborg coins, as they are very similar in style. Baldvine die VII is a little more broad in its style. This style is later given to Suna. It is reasonable to place Edger and Godwine's coins in the first half of the period, since they worked at the Aalborg mint in a previous period. We get a concentration of minting activity, if we place Baldvine IV, Godwine, Edger and Suna I at the

same time, but their dies were not mixed. A special detail from the reverse of the types Baldvine VI, Baldvine Aalborg, and Suna II is a small ball, held in the claw of the bird. We find this ball on what seems to be later types. This may indicate that the chosen order is correct. It is probable that the period of striking coins of the bird type was not very long, but it was intense.

We cannot prove, whether or not the four die-cutters did work at the same place, or if for example Baldvine, Edger and Godvine worked in Aalborg, and Suna - with near contacts to Aalborg - in Randers.

Study of wear on the dies helps to place the coins in the right succession. Sometimes it is possible to establish a series of coins when, as in this instance, a small hole at the head of the bird gets bigger and bigger. My studies have carried me to the conclusion that the production of coins in Northern Jutland was greater than known before. Four moneyers are known, and many dies, most of them worn by a lot of strokes by the hammer. More than 100,000 coins of the bird type were produced. If we suggest 10,000 coins from a pair of dies, 24 dies should give 120,000 coins. We knew very few coins before, but now we have got a new picture of the monetary capacity in Jutland. Once more the rule is confirmed - never conclude *ex silentio*. A single coin hoard may change our habitual conceptions.

The coin hoards also reflect an exiting and stormy period in the history of Denmark in the late 11th and early 12th century.

King Canute the Holy was murdered in front of the altar of St. Alban's Church in Odense on Funen on the 10th of July 1086. During his reign from 1080 Canute had tried to strengthen the Royal power and restore law and order in the country. It has been suggested that his brother and predecessor Harald Hen had already tried to enforce the Royal prerogatives concerning minting. Only Danish coins should be allowed to circulate, foreign coins and silver should disappear. Most of the treasures are therefore small with only a few Danish types. Canute saw the possibility of using his rights. For the first time in Denmark we find a definite attempt to exploit the Royal privilege of coinage, by issuing coins with low fineness. The Jutland type with the seated and armed king was the first debased Danish coin, which is suggested to have been struck to finance a raid on England. Canute's great dream was to win back the lost kingdom, and he ordered the fleet to gather. People were, however, unwilling to sail. One of the reasons for this unwillingness was perhaps that debased coins, struck at Viborg, Aalborg and Randers, were being used to pay the soldiers. A great revolt arose, and the King was killed, despite the fact that he had taken refuge in a church. Canute used to be on good terms with the Ecclesiastical authorities and had granted the Church privileges. This, of course, was also a reason for rebellion. It was his religious disposition, which gave his death a gleam of martyrdom, and the Church soon began to work for his canonization.

The Lundby Krat hoard seems to fit in very nicely with these ideas. One of

the coin types may even be interpreted as illustrating the propaganda put forth by the Church and his younger brother, Erik. The coin-type with two crowned persons on the reverse and King Oluf Hunger on the obverse is by some Danish numismatists supposed to commemorate the murder. According to this idea, the two persons may be Canute and his brother Benedict, who was fighting at his side in the Cathedral of Odense and who died with him. Consequently the coin must have been issued shortly before the death of Olaf in 1095, in which year Cnut was elevated to '*beatus*'. Erik Ejegod was personally very interested in the idea of the canonization of Canute, and he went personally to the Pope Pascales II to obtain this. He succeeded and the translation of Cnut took place in Odense in the year 1100.

If you only look at the motif with the two men and try to find a possible prototype, you will come across the well known Goslar type with the two saints, Simon and Judas, and a Speier coin with two emperors. However, in my personal opinion it would not be in accordance with the mediaeval and catholic way of thinking to have two, as it were, unspecified saints on a Danish coin. Perhaps the Goslar coins were used as a model for the coins' form, but then given a new meaning. And it really does give a good meaning to commemorate the murder of a martyr king.

A few German coins have, as mentioned previously, a slight similarity to the man on the bird type coin, but they cannot have served as a real model. The best explanation is perhaps that the man depicts Canute the Holy - not just 'a saint' as Hauberg writes - and that his appearance in this case may be connected with his canonization.

It has, however, also been suggested that it might be King Erik Ejegod himself, who deposed his crown at the Altar of God before he went on a pilgrimage to Jerusalem 1103. About this incident, Saxo Grammaticus tells us that in a moment of rage Erik had killed four of his men and now wished to leave the country for the great journey of penance. He took leave of his people at the thingsteads and told them that he would pay everything himself. A big amount of the bird type coins may then have been struck for travel expenses. Many of them look new, but some may have in circulation, as we may conclude from the pennies cut in halves. The historical situation places the bird type coin around the year 1100, and so do the English coins from William II, latest type (1098-1100).

The treasure is a mixture of Danish and foreign coins, pieces of silver and a little gold as in the older hoards from before the monetary reform, which often is attributed to Harald Hen. Is it, then, a sum gathered for a journey or for tax paying?

King Erik died in Cyprus after a severe illness and was buried in the Cathedral of Paphos. His queen, Bodil, died at the Mount of Olives just outside Jerusalem.

Much has been said about the bird type, but which bird is represented on

the coins of Erik? It cannot be the dove of the Holy Spirit, for this is a bird of prey. Most likely it is an eagle, a symbol of power, as the raised hand on the obverse. It is also possible that the hand brings peace, and the eagle resurrection.

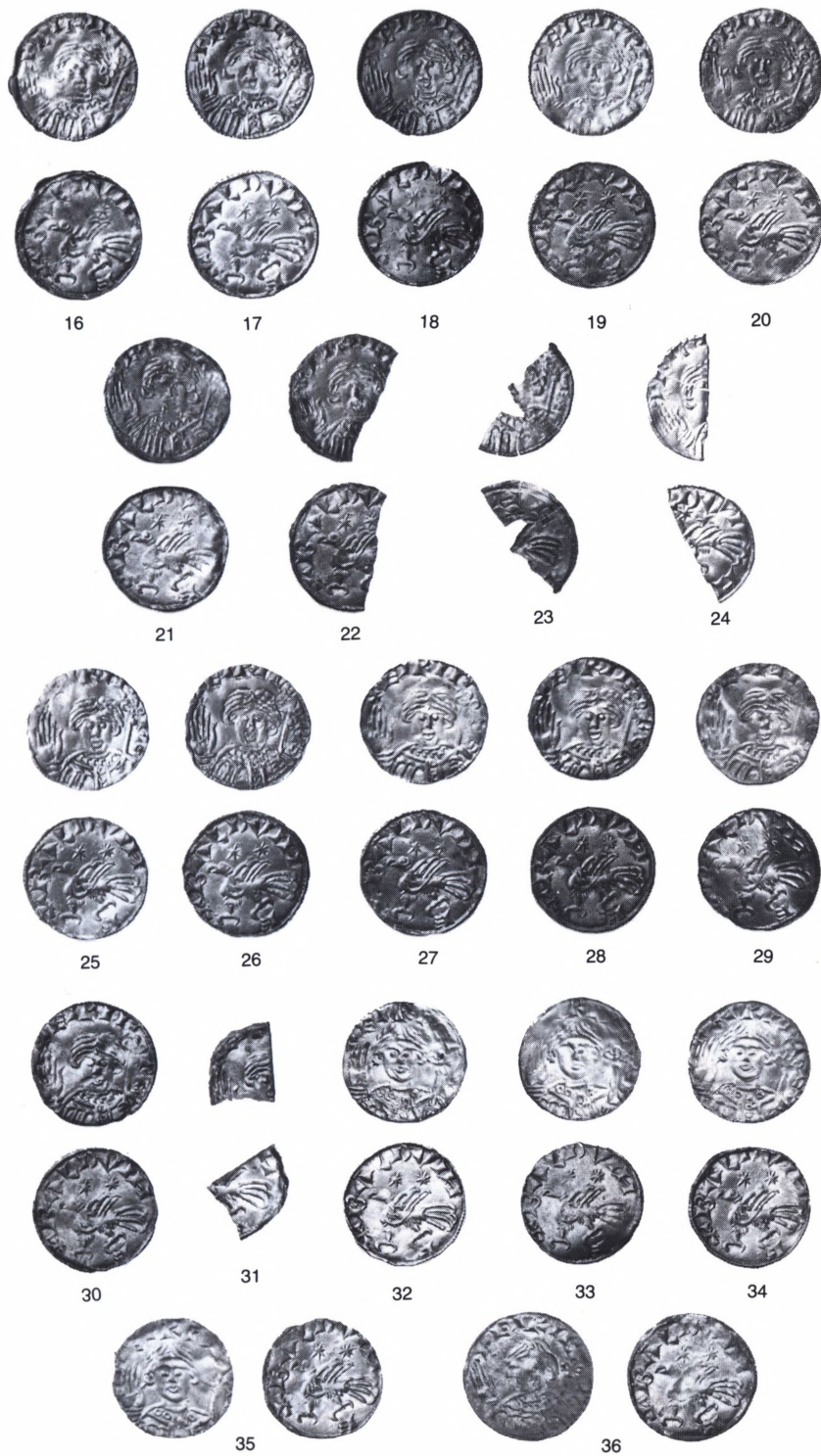
As I see it, the hoard gives new technical and spiritual information about Danish mediaeval history.

1	<i>Oluf Hunger Hbg. 4</i>	<i>Palli</i>	<i>Lund</i>	<i>+OLA</i>	<i>+PA</i>
2	" "	<i>Palli</i>	<i>Lund</i>	<i>F REX</i>	<i>+ L</i>
3		<i>Bjørn</i>	<i>Lund</i>	<i>REX D</i>	<i>BIRN L</i>
4		<i>Bjørn?</i>	<i>Lund</i>	<i>OL</i>	<i>I?</i>
5		<i>?</i>	<i>Lund</i>	<i>-</i>	<i>LVI</i>
6	<i>Erik Ejegod Hbg. 1</i>	<i>Bjørn</i>	<i>Lund</i>	<i>+ERIC REX DAI</i>	<i>+BIORNI · ILVDENII</i>
7	<i>Erik Ejegod Hbg. 2</i>	<i>Bjørn</i>	<i>Lund</i>	<i>+ERID REX DANII</i>	<i>+BIORNI · ILVLD</i>
8	" "	<i>Bjørn</i>	<i>Lund</i>	<i>+ERID REX DAN</i>	<i>+B I LV I</i>
9	" "	<i>Bjørn</i>	<i>Lund</i>	<i>+E AN</i>	<i>NI · IL</i>
	<i>Erik Ejegod Hbg. 7</i>				
10	<i>a) BÅ I/A</i>	<i>Baldvine</i>	<i>Ålborg</i>	<i>+EIRICRE X</i>	<i>+BALDVVINE · ALEB</i>
11	<i>b) BÅ I/B</i>	"	"	<i>+EIRICRE X</i>	<i>+BALDVVINE · ALE</i>
12	"			"	"
13	<i>c) BUB I/A</i>	<i>Baldvine</i>	<i>uden by</i>	<i>+EIRIC RE</i>	<i>+BALDVI NE I</i>
14	"	"	"	"	"
15	<i>d) BUB II/A</i>	<i>Baldvine</i>	<i>uden by</i>	<i>+EIRICR EX</i>	<i>+BALDVINE I</i>

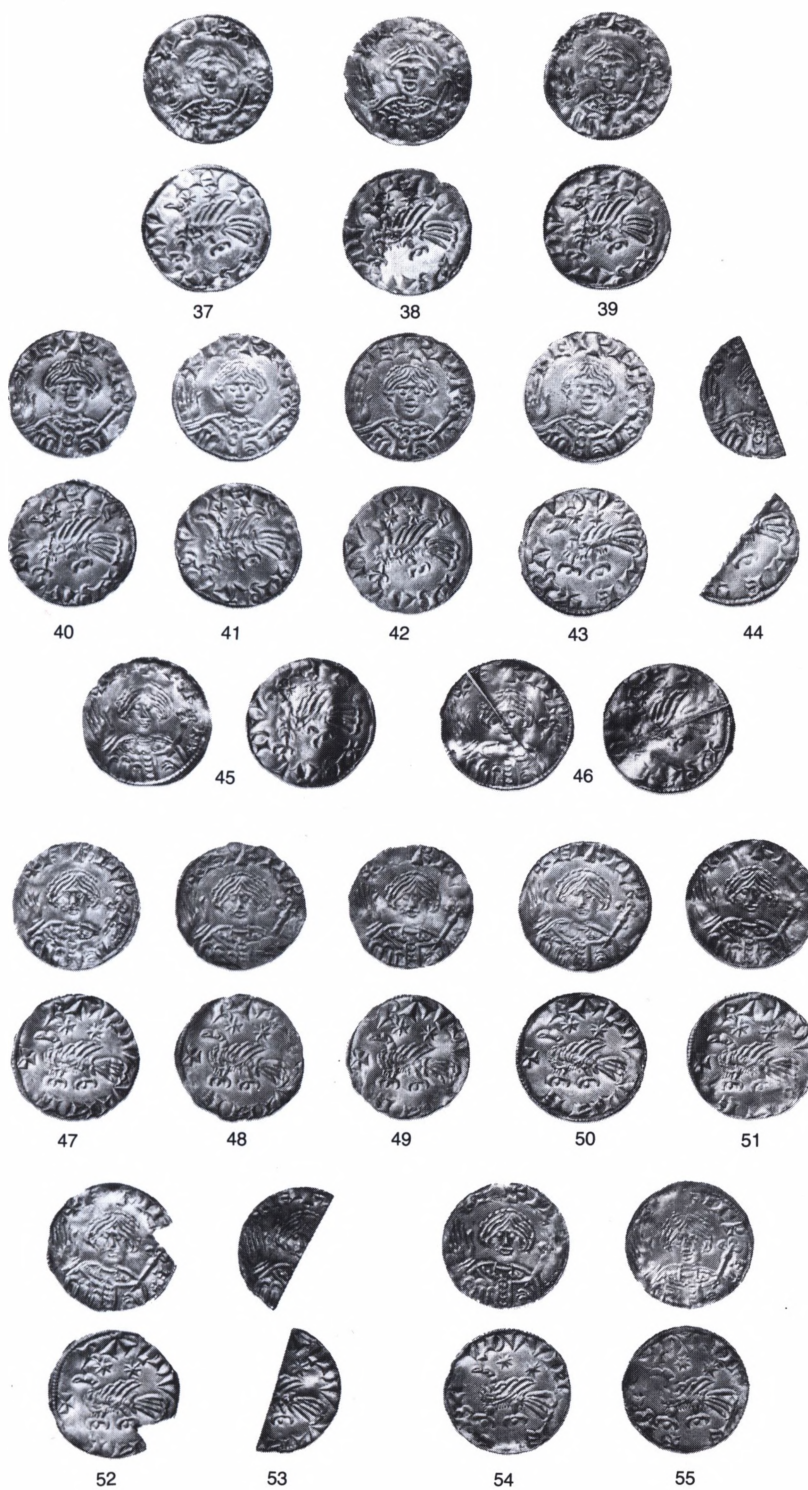
Erik Ejegod Hbg. 7 (fortsat)

16	e) BUB II/B	Baldvine	uden by	+EIRICR	EX	+BALDVIN E
17	"	"	"	"		"
18	"	"	"	"		"
19	"	"	"	"		"
20	"	"	"	"		"
21	"	"	"	"		"
22	"	"	"	"		"
23	f) BUB II/C	Baldvine	uden by	+EIRICR	EX	+BALDV IN E
24	g) BUB II/D	Baldvine	uden by	+EIRICR	EX	+BA LDVI NE
25	h) BUB III/B	Baldvine	uden by	+EIRIC	RE	+BALDVIN E
26	h) BUB III/B	Baldvine	uden by	+EIRIC	RE	+BALDVIN E
27	"	"	"	"		"
28	"	"	"	"		"
29	"	"	"	"		"
30	"	"	"	"		"
31	"	"	"	"		"
32	i) BUB IV/B	Baldvine	uden by	+EIRICR	EX	+BALDVIN E
33	"	"	"	"		"
34	"	"	"	"		"
35	"	"	"	"		"
36	j) BUB V/B	Baldvine	uden by	+EIRIC	RE	+BALDVIN E

Erik Ejegod Hbg. 7 (fortsat)

37	k) BUB V/C	Baldvine	uden by	+EIRIC RE	+BALDV INE
38	"	"	"	"	"
39	"				
40	l) BUB VI/C	Baldvine	uden by	+EIRICR E	+BALDV IN E
41	"	"	"	"	"
42	"	"	"	"	
43	m) BUB VI/D	Baldvine	uden by	+EIRICR E	+BA LDVI NE
44	"	"	"	"	"
45	n) BUB VII/C	Baldvine	uden by	+EIRICR EX	+BALDV IN E
46	"	"	"	"	"
47	o) BUB VII/E	Baldvine	uden by	+EIRICR EX	+BALDV VIN E
48	"	"	"	"	"
49	"	"			
50	"				
51					
52					
53					
54	p) BUB VII/F	Baldvine	uden by	+EIRICR EX	+BA LDVVIN E
55	"	"	"	"	"

Erik Ejegod Hbg. 7 (fortsat)

56	"				
57					
58					
59					
60	"				
61	q) EÅ I/A	Edger	Ålborg	+ERIC REX	+E DGR AIE
62	"	"	"	"	"
63					
64					
65					
66					
67	"				
68	r) GÅ I/A	Godvine	Ålborg	+EIRICRE X	+GODVINE II I
69	"	"	"	"	"
70					
71	s) SR I/A	Suna	Randers	+EIRIER EX	SVNA: RAN DROS+
72	"	"	"	"	"
73					
74					
75					

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

Erik Ejegod, Hbg. 7 (fortsat)

76	"			"	
77	"			"	
78	"			"	
79	"			"	"
80	"			"	"
81	"			"	"
82	s) SR I/A	Suna	Randers	+EIRIER EX	SVNA: RAN DORS+
83	"	"	"	"	"
84	"	"	"	"	"
85	"	"	"		
86	"		"		
87	"		"		
88	"		"		
89	"		"		
90	"		"		
91	"		"		
92	t) SR II/A	Suna	Randers	+EIREICR EX	SVNA: RANDROS+
93	"	"	"	"	"
94	"	"	"	"	"
95	"	"	"	"	"
96	"		"	"	
97	"		"	"	

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

Erik Ejegod, Hbg. 7 (fortsat)

98	"				
99					
100					
101					
102					
103					
104					
105					
106					
107					
108					
109	"				
110	u) SR II/A	Suna	Randers	+EIREICR EX	SVNA: RANDROS+
111	"	"	"	"	"
112	"				
113	"				
114	u) SR III/A	Suna	Randers	+EIRICR EX	SVNA: RAN DROS+
115	v) SR III/B	Suna	Randers	+EIRICR EX	+SVNA: RANDROS
116	"	"	"	"	"
117					
118					

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

Forkortelser

Beskrivelsen: *Beskrivelse over danske Mynter og Medailler i Den kongelige Samling*, I-II, Kbhvn. 1791; *Tillæg*, Kbhvn. 1794

BP: Bytte-Protokol. Den kgl. Mønt- og Medaillesamling

FP: Fund-Protokol. Den kgl. Mønt- og Medaillesamling

Galster 1929: G. Galster, Møntfundet fra Store Frigaard, *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1929, s. 283-315

Galster 1934: G. Galster, Knud den Helliges jyske Mønter, *smstds.* 1934, s. 129-136

Galster 1968: G. Galster, Møntfundet i Lund 1915, *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1968, s. 33-77

Hauberg eller Hbg.: P. Hauberg, *Myntforhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146*, Kbhvn. 1900

Herbst: C.F. Herbst, dansk numismatiker (1818-1911)

LEB: *L.E. Bruuns Mønt- og Medaillesamling*, udg. G. Galster m.fl., Kbhvn. 1928

Lund 1915: se Galster 1968

Læssøe: L.A. Læssøe, dansk numismatiker (1808-1878)

Ramus & Devegge: Chr. Ramus & Ole Devegge, ufuldendt møntværk (trykningen indstillet 1832; udgivet i forefunden stand, Kbhvn. 1867)

SHM: Statens Historiska Museum / Kungliga Myntkabinettet, Stockholm.

Sorterup: J. B. Sorterup, dansk numismatiker (1815-1849)

Thomsen: *Catalogue de la Collection de Monnaies de feu Christian Jürgensen Thomsen*, II, *Les Monnaies du Moyen-Age*, 3, udg. Kr. Erslev, Kbhvn. 1876

Tillæg: se Beskrivelse

ÅHM: Aalborg Historiske Museum

Summarisk liste over udenlandske mønter i fundet

Norge

Magnus Barfod (1093-1103), 69 stk

- 119-124 *Brita Malmer Primary 2 e/IV a (6 stk.).*
- 125-130 *Primary mgl./IV a (5 stk.).*
- 131-134 *Primary 2 f/IV b (4 stk.).*
- 135-137 *Primary mgl./IV b (3 stk.).*
- 138-148 *Primary 2 g/IV b (11 stk.).*
- 149-151 *Primary 3/III (3 stk.).*
- 152-153 *Primary ?? (2 stk.).*
- 154-156 *Primary 4/IV b (3 stk.).*
- 157-158 *Primary 4/IV c (2 stk.).*
- 159-161 *Jfr. K. Skaare, NNA 1969, nr. 8 (3 stk.).*
- 162-165 *Jfr. K. Skaare, NNA 1969, nr. 6-7 (4 stk.).*
- 166-169 *Præget i Kaupang, dvs. Nidaros (Trondheim), Brita Malmer Primary 6/IV b (4 stk.).*
- 170 *Fragment, jfr. ovenfor.*
- 171 *Fragment, præget i Kaupang, dvs. Nidaros. Sandø-fund, nr. 34 (tavle I, nr. 3).*
- 172 *Fragmentarisk bevaret.*
- 173 *Brita Malmer Primary 9/IV a.*
- 174-176 *Primary 9/IV b (3 stk.).*
- 177-178 *Jfr. Galster Græse, nr. 223 (2 stk.).*
- 179-187 *Diverse fragmenter (9 stk.).*

England

- 188-190 *William II (1087-1100), 3 stk. (Lincoln, London, begge Type III, og uden bynavn, Type V. Den sidstnævnte mønt er af William II's yngste type, præget 1098-1100).*

Tyskland

- 191 *Verdun*
Biskop Richer (1089-1107), Dbg. 1431.
- 192 *Maastricht*
Kejser Henrik IV (1084-1106) og biskop Otbert af Liège (1091-1116). Minde-
mønt for investituren 1091. Hidtil ukendt mønt.
- 193 *Köln. Hävernich 218.*
- 194 *Ostfriesland. Cfr. Dbg. 1852.*
- 195 *Herford. Omk. 1100*
- 196-197 *Alt-Lübeck (2 stk.).*
- 198 *Hildesheim. Dbg. mgl.*
- 199-225 *Goslar, 27 stk. Dbg. 668-68a-69-70.*
- 226 *Halberstadt. Cfr. Dbg. 1566, 1568.*
- 227 *Worms*
- 228-229 *Speyer*
Biskop Rüdiger (1073-90) eller biskop Johannes I (1090-1104), Ehrend 2/61 og
62 (2 stk.).
- 230 *St. Gallen.*
- 231-237 *Foreløbig uidentificerede (7 stk.).*

Ovenstående liste er aftrykt fra *Danmarks middelalderlige Skattefund*, bd. 1, 1992, s. 265-266. I dette værk findes også forklaret de relevante forkortelser m.v.

Den kgl. Mønt- og Medaillesamling
Nationalmuseet